sumar

editorial

- *Istorie şi emoţie în „minunatul scaun în Piteşti”* 3
dr. Marin TOMA

file de istorie

- *Aspecte din viaţa cotidiană a oraşului Piteşti, reflectată în memoriile prefectului Constantin C. Popescu, 1941-1944* 4
dr. Dan-Ovidiu PINTILIE
- *Evreii din Piteşti în secolul al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea* 7
Prof. dr. Elena ŞTEFĂNICĂ
- *Oraşul Piteşti, nod important de drumuri* 10
ing. Aurelian R. ROMAN
- *Garda civică din Piteşti în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* 11
prof. Gabriel MIELCESCU
- *Câteva aspecte din istoria Şcolii Naţionale din Piteşti (astăzi Şcoala Gimnazială „Nicolae Simonide”)* 12
prof. Ion I. ŞTEFAN
- *Învăţământul piteştean în perioada premodernă* 16
prof. Iulia MIELCESCU
- *Ziua întâi: 13 mai 1656, sfinţirea Bisericii Domneşti din Piteşti* 17
muzeograf Octavian DÎRMĂNESCU
- *Amintirile prefectului Constantin C. Popescu referitoare la silvicultura din judeţul Argeş în perioada 1941-1944* 20
Bogdan PINTILIE, prof. Marius CHIVA
- *Gheorghe I. Brătianu* 23
drd. ing. Marius POSTELNICESCU
- *Motorsportul argeşean se conjugă... la trecut!* 25
ing. Nicolae COSMESCU

Invitaţi în paginile revistei

- *Liviu Rebreanu – promotor al existenţei şi culturii tradiţionale româneşti* 28
dr. Marius ANDREESCU

știați că… 31

- *Curiozităţi istorice despre Piteşti* 31
culese de prof. dr. Elena ŞTEFĂNICĂ

Restituiri Pitești

Nr. 2(32)/2014
Anul XII
Serie nouă

Adresa redacției:
Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții,
tel. 0248/216348, 219976
fax. 0248/210068
http://www.centrul-cultural-pitesti.ro
e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista *Restituiri Pitești* apare trimestrial sub egida Consiliului Local și a Primăriei Pitești. Publică articole pe teme de istorie universală și românească, sociologie politică, antropologie socială și culturală, precum și documente variate provenind din Arhivele Naționale ale Statului, Arhivele Militare Române sau arhive personale.

ISSN: 1583-5863
Editor – Centrul Cultural Pitești

Tiparul executat la TIPARG S.A.

Istorie şi emoţie în „minunatul scaun în Piteşti”

dr. Marin TOMA

Istoria se scrie cu fiecare trecere prin timp şi spaţiu. Istoria este creată prin emoţiile generaţiilor de oameni. Ea foloseşte şi este folosită în aceeaşi măsură; învăţă şi dojeneşte pe cei care nu au ascultat poveţele şi sfaturile filelor îngălbenite. Istoria îndepărtează umbrele care sunt aşezate în calea descoperirii trecutului nostru, risipind nesiguranţa şi îndoiala. Ea eliberează trecutul, ne defineşte prezentul, redându-ne identitatea şi ne arată calea către viitor. Cunoaşterea istoriei Piteştilor în complexitatea ei culturală, economică, socială şi politică este demersul necesar identificării direcţiilor de dezvoltare pe termen lung. Istoria transferă, la rândul ei, emoţii mentalului colectiv, atunci când creează mândrie şi orgoliu, componente pozitive ale identităţii locale, regionale sau/şi naţionale. Piteştii au cunoscut aşezări umane din cele mai vechi timpuri, străbătând istoria scrisă, indiferent de uneltele acesteia.

Civilizaţiile şi culturile antice au cunoscut influenţele romane pentru ca mai târziu începuturile aşezării să primească şi aporturile civilizaţiei medievale bizantine. După cum se ştie, Piteştii sunt atestaţi pentru prima dată într-un hrisov domnesc din 20 mai 1388 (Mircea cel Bătrân dăruia mânăstirii Cozia o moară în hotarul Piteştilor). De-a lungul evului mediu românesc, oraşul este un centru negustoresc important fiind un punct de legătură al drumurilor comerciale care mergeau spre Bucureşti, Braşov, Craiova, Giurgiu etc. De asemenea, în secolul al XVI-lea, Piteştii sunt oraş domnesc (câţiva domnitori îşi au reşedinţa aici). Piteştii încep să apară şi în hărţile epocii: în 1546, în harta lui Giacomo Castaldi numită „Carta dei Paesi Danubiani”, editată la Veneţia, apare cu numele de Pitiesd; iar în 1550, în harta lui Georg Reicherstorffer, este trecut ca Pitesi Coenobium. La jumătatea secolului al XVII-lea, în 1656, domnitorul muntean, Constantin Şerban, porunceşte ridicarea bisericii domneşti cu hramul „Sfântul Gheorghe”.

Piteştii moderni sunt implicaţi activ, fără voia lor în luptele pentru supremaţie dintre marile puteri vecine, nu de puţine ori oraşul fiind jefuit de armatele acestora. În 1714, oraşul primeşte vizita neoficială a regelui sudez Carol al XII-lea (1697-1718) care este găzduit la cula boierilor Budişteanu. Ciuma afectează şi ea viaţa socială a oraşului, în special în secolul al XVIII-lea. O serie de călători străini au trecut şi prin oraşul Piteşti. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, aceste vizite sunt datorate faptului că Piteştii erau staţie de postă şi sediu al isprăvniciei. La începutul secolului al XIX-lea, englezul Edward Daniel Clarke poposeşte pentru câteva zile în judeţul Argeş, vizitând şi capitala acestuia, Piteşti. Pentru Auguste de Lagarde, localitatea era în 1813 un orăşel frumos, aşezat la poalele unui munte. Aflat în trecere prin Ţara Românească, în anul 1816, Ludwig von Sturmer s-a oprit pentru câteva ceasuri şi în oraşul Piteşti. Informaţiile primite din partea lui von Sturmer atestă obiceiul existent începând cu secolul al XIX-lea de a avea mici cafenele în staţiile de poştă. Călătorul străin este uimit şi fascinat, în aceeaşi măsură, de cromatica pieţei din Piteşti. Englezul Robert Walsh petrece şi el câteva zile în oraş, în anul 1824. Cafeaua caldă pe care o bea Walsh înainte de scurta sa odihnă certifică faptul că în Piteşti se generalizase consumul de cafea. La sfârşitul anului 1834, Adrien Louis Cochelet, numit consul general al Franţei în principatele dunărene, aflat în drum spre Bucureşti, petrece o noapte şi în oraşul Piteşti despre care îşi notează şi câteva păreri. Consulul francez este găzduit de Dincă Brătianu, ispravnic în acele timpuri, a cărui ţinută şi curtoazie îl impresionează.

Piteştii sunt centru şi martor al revoluţiei lui Tudor Vladimirescu, precum şi al revoluţiei române de la 1848. Boierii Brătieni şi Goleşti sunt implicaţi activ în politica românească a secolului al XIX-lea. Începând cu 1833, la Şcoala Naţională din Piteşti, predă Nicolae Simonide, cel care acceptă ca în 1841 o trupă de francezi să susţină o serie de spectacole în localul şcolii. După unirea din 1859, Piteştii se dezvoltă într-un ritm avansat, asemeni celorlalte zone ale ţării. Piteştenii sunt implicaţi activ în eforturile susţinute ale armatei române pe durata războiului de independenţă. Populaţia donează pâine, cai şi îşi oferă bijuteriile pentru a fi vândute şi banii folosiţi pentru aprovizionarea armatei. Pe durata războiului, în afară de cuptoarele de pâine ridicate special, Piteştii au fost oraşul care a primit şi un număr mare dintre răniţi. Începând cu 1916, odată cu intrarea României în primul război mondial, Piteştii nu pot evita efectele luptelor armate. Oraşul este bombardat de aeroplanele nemţeşti, iar în noiembrie este predat trupelor germane pentru a nu fi distrus; atunci, armata, administraţia şi o parte a populaţiei evacuează Piteştii. În dimineaţa zilei de 16 noiembrie, armata Germaniei ocupă oraşul şi arde arhiva primăriei. Piteştii se refac în perioada interbelică pentru a trece prin furcile caudine ale istoriei prin cutremurul din 1940 şi prin bombardamentul oraşului efectuat de trupele americane, în 6 mai 1944. Cele peste 280 de bombe, aruncate în zonele cu populaţie, au avut un efect devastator. Au fost distruse zeci de clădiri, publice şi private şi, mai ales, ucise 191 de persoane şi rănite alte 119.

În perioada comunistă, Piteştii se transformă edilitar şi economic, conform politicii existente atunci. În 1966, oraşul primeşte vizita premierului chinez Zhou Enlai, în 1967 pe cea a preşedintelui bulgar Jivkov şi în 1968 pe cea a preşedintelui Franţei, generalul de Gaulle. În mai 1978, are loc prima ediţie a „Simfoniei Lalelelor”.

Astăzi, Piteştii îşi caută repere în trecut pentru a descifra viitorul aşteptat de locuitorii săi. Există, fără îndoială, un spirit piteştean care răzbate din istoria oraşului şi pe care nu avem voie să îl ignorăm. Vocile din istoria Piteştilor ne însoţesc pretutindeni. Datorită lor, Piteştii privesc mereu înainte către istoria ale cărei pagini albe abia aşteaptă să fie scrise.

Aspecte din viața cotidiană a orașului Pitești, reflectată în memoriile prefectului Constantin C. Popescu, 1941-1944

dr. Dan-Ovidiu PINTILIE

Constantin C. Popescu a fost prefect al județului Argeş şi inspector general administrativ al Regiunii a IX-a Piteşti, cu delegație, într-o perioadă grea a județului, între anii 1941 şi 1944.

Născut la 18 septembrie 1902 în comuna Bradu de Jos, județul Argeş, orfan de tată de la 11 luni, a crescut alături alți trei frați mai mari, fără avere, numai din munca mamei sale. Absolvent al liceului teoretic, a fost profesor suplinitor la Liceul Industrial de băieți din Piteşti în perioada 1 octombrie 1925 – 30 septembrie 1928. Absolvent al Facultății de Drept din Bucureşti, cu licență, în anul 1928, a fost înscris în Corpul Avocaților, Baroul Argeş, în 20 aprilie 1932, membru în P.N.L. până în 1938, la desființarea partidelor de către Carol al II-lea.

Prin Decretul nr. 3.209 din 16 noiembrie 1941, a fost numit prefect al județului Argeş, în locul fostului prefect, col. Traian Cerkez. Imediat după numire va demisiona din calitatea de membru în Consiliile de Administrație ale Cooperativei „Forestiera Piteşti" şi Banca Populară „Furnica".

Ca prefect, în foaia sa calificativă din 31 decembrie 1942, se menționa: „este unul din cei mai buni prefecți pe care îi avem. Merită elogii". La rândul său, ministrul Afacerilor Interne, gen. D.I. Popescu, menționa „foarte bun prefect, nu este însă mai puțin adevărat că a avut la dispoziție mijloace materiale cum nu a avut niciun alt prefect al Țării; aceasta nu-i diminuează meritele ci, dimpotrivă, le sporeşte, față de ce a realizat".

În 18 noiembrie 1943, prin Decretul nr. 3.050, a fost numit Inspector general administrativ a Regiunii a IX-a Piteşti, cu delegație, funcție pe care o va ocupa până la 1 aprilie 1944, când a fost delegat cu conducerea Regiunii a X-a Sibiu (compuse din județele Făgăraş, Sibiu, Târnava Mică şi Târnava Mare) de unde demisionează la data de 1 septembrie 1944.

Legat de Argeş, a avut o viață curată şi constructivă, iar în posturile în care a fost obligat să activeze, în perioada de dezorganizare şi haos a războiului, a stăpânit situația, a avut realizări administrative meritorii, precum şi satisfacția, adânc umană, de a fi salvat de la moarte prin înfometare şi boli, o întreagă regiune administrativă.

A desfăşurat o activitate deosebită inclusiv pe tărâm cultural, cu încercări în poezie şi proză, destul de apreciate. A contribuit la editarea ziarului „Argeşul" care se tipărea la Bucureşti, şi la care Prefectura contribuia săptămânal cu materiale informative locale de interes obştesc. S-a preocupat personal de activitatea căminelor culturale județene (în baza Legii de organizare a căminelor culturale județene), având şi funcția de preşedinte al Căminului Cultural al Județului Argeş.

Redăm mai jos însemnările sale referitoare la viața cotidiană a oraşului Piteşti, aşa cum a putut s-o surprindă prin contactele pe care le-a avut cu oraşul, instituțiile şi oamenii săi şi din care observăm că multe din însemnările sale pot fi regăsite şi în viața cotidiană a oraşului Piteşti de astăzi.

Dacă trăieşti un număr de ani la provincie, ritmul de viață al capitale îți face impresia unei alte lumi, obositoare, zgomotoasă, de care voieşte să scapi cât mai repede. Urletul tramvaielor, bâzâitul maşinilor, circulația intensă pun în derută pe provincialul obişnuit să-şi petreacă viața, liniştit, între gospodărie şi profesie. Viața de provincie este ca viața de familie! Plină de farmec la început, devine apăsătoare, grea, cu servituțile curiozității şi al cancan-urilor.

Fiecare cetățean te cunoaşte şi îl cunoşti. Îi ştii familia, prietenii, rudele şi sursa fondurilor. Cunoşti intimitățile sale ce devin publice. Orice deviere de la linia de credință conjugală face ocolul oraşului şi se comentează, Duminica şi Sărbătorile, când, localnicii, se plimbă pe strada mare, corso sau bulevard.

Orice salut, gest sau schimb de priviri este înregistrat atent. Toți sunt dornici să surprindă o idilă¸ o aventură, pentru ca subiectul conversațiilor să fie mai romantic sau mai picant. Personalitățile oraşului au viața permanent supravegheată. Nu de organele poliției, ci de toată populația, transformată, brusc, într-un corp de detectivi amatori.

Dacă într-o seară, una din ele riscă să-şi manifeste o bucurie sau o stare de veselie, într-un local public, la un pahar de vin, cu câțiva prieteni, a doua zi tot oraşul ştie. Amplificatoarele verbale difuzează, în primă ediție cantitățile consumate. Un kilogram sau două se transformă în zece sau mai multe. Binevoitorii afirmă că pot jura că au văzut ei cum petrecerea s-a transformat în beție.

Specialiştii bârfei fixează, definitiv, faptul pentru cronica locală, stabilind cu precizie că: doi din membrii grupului, căzând pe stradă, au fost duşi acasă cu trăsura; ceilalți au fost observați, de sergentul din colț, cum au venit acasă dimineața, clătinându-se, deşi respectivii au adormit cu mult înainte de 12 noaptea.

Dacă au fost şi doamne, imediat se mizează pe aventură. Virtuoase sau nu, căsătorite sau nu, gurile rele le amestecă în cazanul bârfei cu tot ce pot afla sau inventa.

Ritmul de viață provincial are o cadență lentă. Ziua sau seara, grupuri de intelectuali se întâlnesc la cafenea sau cofetărie, după cum funcția le ocupă timpul. Evenimentele zilei sunt comentate. Vin la rând evenimentele politice generale şi locale. Se trece în revistă viața personalităților de frunte, se revelează o femeie nostimă şi

posibilitățile de a ajunge la grațiile ei. Uneori, edecurile ascultă cu evlavie dizertația unui pedant ce împărtăşeşte auditorilor ştiința celor citite în cursul zilei sau informația politică „precisă", pe care o ştie de la un bucureştean „bine informat".

Gospodinele inventariază, între piață şi bucătărie, intimități speciale, cursa prețurilor sau aranjează mesele de poker pentru după-amiază. Femeile au un mare talent de a-şi povesti între ele toate intimitățile cu bărbații pentru a-şi pregăti, întemeiat sau nu, suplicii morale din eterna luptă a sexelor.

Când un turneu teatral sau muzical riscă să se aventureze din capitală la teatrul comunal, toți intelectualii, pseudointelectualii sau parveniții dau năvală. Se socoteşte ca o armură de blazon sau o înjosire faptul de a participa sau nu la toate aceste reprezentații. Sunt puțini cei ce vin de dragul Artei!

Majoritatea vor să fie la modă şi sunt fericiți dacă au reuşit să-şi rezerve biletele lângă domnul prim-preşedinte, domnul prim-procuror, directorul liceului sau comandantul regimentului. Primarul şi prefectul sunt priviți ca suprapersonalități! Loja oficială este tot timpul reprezentației sub supraveghere, înregistrându-se componența ei, şi se fac comentarii.

După reprezentație, toată lumea discută, în cursul săptămânii, talentul actorilor şi artiştilor indiferent dacă au înțeles sau nu calitatea reprezentației. Doamnele comentează toaletele artistelor sau ale rivalelor. Se fac investigații abile pentru a se afla locul unde au fost confecționate şi cuantumul sumelor. Urmează o întrecere plină de nervi până la noua reprezentație, când se „epatează" una pe alta, întrecându-se în lux şi golind pungile bărbaților.

Domnii îşi manifestă erudiția povestind, cum au mai văzut, pe unii dintre actori, în alte reprezentanții, la Bucureşti. Dar foarte mulți, dacă au fost acolo, n-au îndrăznit să deschidă uşile teatrului, mărginindu-se cu o mică aventură, la un hotel dosnic, împreună cu dulcineea provincială, ce pleacă cu trenul următor, pentru a scăpa de ochii curioşilor.

Jocurile de noroc sunt în floare! Cu toată interdicția legală, „cluburile" funcționează nestânjenite; pentru ca niciun risc să nu le tulbure, şeful poliției, mare jucător şi el, participă regulat. Majoritatea „protipendadei" joacă în case, unde „colțuri" formează punctul de atracție pentru gazde rafinate ce-şi formează din el o sursă sigură de venituri. Uneori, seara, o doamnă aşteaptă în drum pentru a găsi pe „al patrulea". Nicăieri în lumea cărților nu există o democrație mai integrală. Fotografi, trişori sau pierde-vară joacă împreună cu doctori, avocați sau ofițeri. Magistratul nu se ruşinează să se împrumute de la vecin, chiar dacă a doua zi îl judecă într-un important proces, unde amabilitatea sa răsplăteşte pe cea a împricinatului.

Foarte mulți muncitori sau meseriaşi trudesc, toată săptămâna, pentru a opri lucrul sâmbăta la prânz. De atunci şi până luni la prânz o țin într-un chef, irosind tot câştigul săptămânal şi făcând pe soție şi copii să plângă de lipsuri, sau, în cazuri mai rare, să participe şi ei.

Elevii şi elevele de liceu simt primele înfiorări pe sub castanii înfloriți, în zăvoaie sau în parcul comunal! Strângeri de mână febrile, ochi dulci şi bilețele se strecoară in complicitatea frunzişului sau a întunericului, atunci când sunt mai îndrăzneți. Sunt îndemnați la acestea şi de tinerețe, dar şi de „inteligența" profesorilor şi profesoarelor, ce le interzic plimbarea prin centru şi îi împing spre locuri dosnice. Dacă viața îşi strigă, uneori, dreptul la unele eleve, profesoarele, în consiliul inchizitorial hotărăsc măsuri de excludere din şcoală sau din toate şcolile statului, după gravitatea cazului şi poziția socială a părinților. De cele mai multe ori, judecătoarele sunt fete bătrâne ce-şi răzbună prin aceste sentințe propriul lor nenoroc. Când nu găsesc motiv de excludere, nu rareori pensionarele tinereții, găsesc motive de persecuție, dacă sânii fetelor sau picioarele lor ciocănesc puternic în peretele vieții.

Elevii îşi împart viața între carte, chiul, cărți de joc, băutură sau lupanare. Profesorii nu-i supraveghează şi nici nu-i formează pentru adevărata viață, mărginindu-se de cele mai multe ori să-i asculte repetând lecțiile ca papagalii, sau să explice plictisiți lecția viitoare, după ce şi-au împrospătat-o ei, dimineața, înainte de plecarea la şcoală.

Un proces de calomnie sau de divorț, al unei persoane cunoscute, atrage un numeros public. Spectatorii se delectează la audierea martorilor pentru a amplifica cunoscuților sau necunoscuților cele aflate real sau înflorite de imaginație şi răutate.

La Anul Nou, Bobotează sau 10 Mai, provincialii trăiesc evenimente mari ce se discută în tot cursul anului. Cum prefectul a venit, după general, la biserică sau invers. Ce consecințe politice vor decurge din faptul că generalul a sărutat crucea şi Evanghelia înaintea prefectului. Se discută ținuta trupelor şi mai ales toaletele primăriței, prefectriței şi generălesei.

La sfârşit de an şcolar, părinții asistă la împărțirea premiilor. De cele mai multe ori, ele se distribuie după situația socială a părinților şi după intervențiile respective. Nu se poate ca băiatul domnului prim-preşedinte să nu fie clasificat înaintea băiatului băcanului. Este imposibil ca fata domnului prefect să nu ia premiu înaintea fetei casierului comunal! Că o merită sau nu, aceasta nu interesează decât în cazuri de conştiință... La serbările publice, în şcoli sau în teatru, părinții asistă în haine de sărbătoare la manifestarea odraslelor. Sunt emoționați dacă au avut succes şi primesc felicitări, modeşti, dar plini de o mândrie ce le luminează necazurile pentru o vreme îndelungată.

Un farmec special au mesele provinciale. Pentru a-şi goni plictiseala, se organizează în familii mese speciale, tinerii burlaci, ofițeri sau intelectuali sunt poftiți de mamele ce au fete de măritat şi copleşiți cu fel de fel de atenții. Când nu reuşesc să-i prindă în capcană, îi concediază povestind tuturor cunoscuților că, „sunt lipsiți de maniere" sau îi şantajează că-i vor muta în alte localități, prin trecerea şi legăturile ce au cu personalitățile locale. Uneori, când virtutea nu-i prea puternică, îi folosesc pentru propriile lor grații.

Dacă nici o combinaţie matrimonială nu este în perspectivă, mesele, au scopul să arate invitaţilor serviciile de masă, bogăţia casei şi, mai ales, toaletele şi mobilierul. Orice noutate se comentează şi se invidiază. Doamnele se săgetează între ele pentru bijuterii, toalete sau flirturi. Pătrund pe o rivală sau un rival, până în cele mai mici amănunte. Când nu găsesc motive de critică, povestesc prietenilor cum amantul „Popeascăi" are unghiile necurăţate, barba mare şi pantalonii necălcaţi, că aceasta este o nesimţită să se poarte astfel şi să-şi înşele bunătatea de bărbat „pe care nu-l merită". Dar bărbatul incriminat este prietenul povestitoarei geloase, că acesta a cumpărat soţiei o vulpe argintie, o brăţară de aur sau o haină de astrahan, înainte de a avea ea.

Domnii profită de împrejurare pentru a bea câteva păhăruţe mai mult, a face glume obscene la a căror povestire virtuoasele pleacă ochii, dar ascut urechile, roşind de plăcere! Sfârşitul mesei pofteşte pe musafiri la mesele de poker, bridge sau maus, dinainte aranjate şi unde, până dimineaţa, se pierd importante sume, pentru plăcerea jocului sau a partenerului, dacă Cupidon zgârie inimile sexelor contrarii.

A doua zi toată lumea este obosită. Începe critica mâncărurilor şi a băuturilor ca şi zgârcenia gazdei. La rândul ei, gazda blestemă că trebuie să scuture şi să curețe casa, promiţându-şi să nu mai facă niciodată asemenea greşeli, pentru ca în curând să organizeze altă masă şi povestea să se repete de la capăt.

Edilitatea oraşului progresează după punctele unde locuiesc personalităţile politice. În vremuri mai îndepărtate, şeful politic ajuns la putere dă dispoziţii să se ia felinarul din faţa porţii adversarului căzut şi să se aşeze la el. Lumina electrică a înmormântat acest frumos obicei! Azi, programul de refacere sau pavare a străzilor cuprinde în prim-plan strada prefectului, a primarului şi, în ordine descendentă, a tuturor personalităţilor, după rangul lor social.

Suprema ambiţie politică a unui localnic este să devină primar sau prefect. Uneori, pentru a gospodări cinstit şi a ajuta la ridicarea regiunii sale natale. De cele mai multe ori, această ambiţie se rezumă la schimbarea condiţiilor de viaţă. Soţiile ţin mult să folosească loja oficială sau maşinile soţilor. Se înfiorează de plăcere când la festivităţi împart onorurile cu soţii, îngălbenind pe rivale. Soţii sunt şi ei „plini"de funcţiile lor. Unşi într-o dregătorie publică, îşi transformă firea, călcând grav, răspunzând cu un deget la salut, până la pământ al cetăţenilor respectuoşi sau dornici de a-i cultiva pentru propriile lor interese sau favoruri.

Cam aşa se desfăşoară viaţa în micile oraşe provinciale. În cele mari ca şi în capitală, ritmul de viaţă devine mai accelerat şi mai civilizat după numărul instituţiilor şi al oamenilor ce fac ca acţiunile individuale să se şteargă după primul plan. Structura indivizilor nu diferă decât după calitatea magazinelor unde îşi confecţionează toaletele, îşi procură bijuteriile sau îşi omoară timpul. Capitalele provinciale sunt faruri de lumină şi de civilizaţie pentru judeţele respective, după cum metropola este îndreptar de viaţă pentru restul ţării.

Ţăranii şi ţărăncile copiază pe provinciali, după cum aceştia imită pe bucureşteni. Un sătean trăit mai multă vreme la oraş duce în satul său moda cărţilor de joc, a hainelor nemţeşti sau a pletelor malagambiste, la modă printre tineretul de astăzi. Transportă mediul frivol în care a trăit, croindu-şi viaţa, în superficială ce contaminează pe alţii. Sătencele creează la înapoierea în sate moda rujului, a cremelor de faţă sau a pantofilor cu tocuri înalte, stabilind în căsnicie regula avorturilor. Întreaga viaţă a satului este influenţată puternic de oraş. Exemplele bune ca şi cele rele contaminează.

Oraşele de provincie sunt departe de a fi ce presupun sătenii, adică focare de cultură şi de civilizaţie. Populaţia lor este formată, în majoritate, de ţărani orăşenizaţi ce, cu excepţia portului, nu şi-au schimbat aproape deloc condiţiile de viaţă. Trăiesc în case mai bune, mănâncă mai substanţial, cunosc binefacerea unui trotuar sau a unei străzi pavate, dar mahalalele au acelaşi praf de o palmă, ca şi cele mai îndepărtate sate. Mahalalele sunt pepiniera de infecţie şi de pervertire. De cele mai multe ori, fiii sătenilor sunt găzduiţi aici, în timpul studiilor secundare la care îi trimit părinţii. Copiii pornesc din sate, timizi, cu dorul de învăţătură. Nu este vina lor dacă se întorc pervertiţi şi superficiali. Afară de cazuri fericite, ei nu întâlnesc mediul de viaţă superioară ce le este necesar. Sătenii nu împrumută decât forma caselor pe care, de cele mai multe ori le copiază din mahalaua cu care au avut contact sau le caricaturizează. Găsesc modern să renunţe la stilul arhitectonic local şi să facă caricaturi cubiste, executate de meşteri trăiţi şi ei prim mahalalele oraşelor. Îşi vând produsele muncii ca să cumpere, afară de uneltele trebuincioase, „dirmele, stambă, americă" etc. Visează ca ei sau copiii lor să se mute la oraş, neînţelegând ce este viaţa. Unii muncesc o viaţă întreagă pentru a lăsa copiilor averi, ca să le înlesnească traiul. Foarte mulţi, când au o spoială de cultură, părăsesc satele, pentru a se aşeza în oraşe, îngroşând pătura proletariatului şi dezrădăcinându-se.

Acestea sunt aspectele provinciei, schiţate fugitiv. Ca edilitate, oraşele lasă foarte mult de dorit. Rareori, în cele mai mari, există un plan de sistematizare. Foarte multe sunt lipsite de canalizare, apă, sau de instalaţii electrice cu curent alternativ. Pavarea străzilor există, de obicei, central. Străzile periferice nu au parte de asemenea binefaceri. Aici se aşază toţi nevoiaşii, lucrătorii cu venituri modeste, parfumându-şi aerul zilelor de odihnă, cu mirosul gunoaielor ce se strâng şi se aruncă fără niciun rost,. cu excepţii fericite, instituţiile publice, sunt, de obicei, localuri improprii sau închiriate. În ele îşi târăsc viaţa funcţionarii, îngrămădiţi, în odăiţe strâmte, câte 3-4 sau mai mulţi. Tot cu aceleaşi excepţii, aşezămintele comerciale şi industriale sunt localuri improvizate, lipsite de conform şi de igienă, unde îşi irosesc viaţa lucrătorii şi ucenicii. Instituţiile publice sunt aşezate pretutindeni, fără nici un plan, unde au găsit localuri de închiriat sau au fost construite de gospodari locali grijulii. Rareori există băi publice, biblioteci populare sau aşezăminte de cultură şi educaţie populară. Sunt, în schimb, foarte multe cârciumi, unde, plictisiţi de viaţă, cetăţenii încearcă

să-i schimbe decorul prin aburii trandafirii ai alcoolului. Uneori există şi cluburi sportive, unde tinerii de bună-credinţă şi foarte multe haimanale îşi consumă energia, dezvoltându-şi armonic corpul sau pierzând vremea trândavi.

Acesta este mediul pe care îşi au aţintiţi ochii sătenii! De aici împrumută şi aici visează să-şi aşeze odată viaţa ei sau copiii lor.

Oraşul reprezintă pentru ei o lume de vis, unde sătencele vin atrase de miraj, cu pantofii în braţe, până în raza oraşului, pentru a-i încălţa şi a se simţi mândre şi egale cu orăşencele. Când vin din depărtări, povestesc vreme îndelungată ce au văzut şi ce au observat. Nu este de mirare deci dacă satul îşi pierde din frumuseţea patriarhală, îmbrezăindu-se, treptat, cu mode orăşeneşti ce fac să se piardă, tradiţiile, portul, puritatea limbii şi mai ales virtutea ce nu a pierit încă de tot. Nu este nici un miracol pentru observatorul atent, că tensiunea dintre oraşe şi sate devine tot mai puternică, pe măsură ce populaţia respectivă este mai neînţelegătoare.

Un sătean păcălit de un orăşean se răzbună pe toţi cei următori, fără nicio alegere. Orăşeanul are aceeaşi manieră, făcându-i „hoţi nesimţiţi" sau definindu-i prin populara expresie „ţărani puturoşi". La rândul lor, ei răspund cu „ciocoi", sau „boieri borâţi". De aici, încordări sociale, curente politice, pasiuni şi patimi, ce răscolesc tot mai adânc în viaţa ce ar trebui să se scurgă liniştit, ordonat şi în pas cu progresul şi civilizaţia[1].

NOTĂ

Serviciul Judeţean Argeş al Arhivelor Naţionale, Colecţia de Documente Istorice, mapa XC, doc. 21, f. 1-10.

Evreii din Piteşti în secolul al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea

Prof. dr. Elena ȘTEFĂNICĂ

Piteştiul, oraşul situat la confluenţa Argeşului cu Râul Doamnei, se află la întretăierea unor vechi drumuri comerciale care asigurau legătura între câmpie, deal şi munte, între estul şi vestul Ţării Româneşti, între aceasta şi Transilvania (prin culoarul Rucăr-Bran şi defileul Oltului), între Europa centrală şi Peninsula Balcanică. Această situare geografică, întregită de condiţii climatice şi de relief foarte favorabile vieţii şi activităţii umane, a determinat aşezarea, în diverse epoci istorice, a numeroase grupuri etnice care au oferit un aspect cosmopolit oraşului în epoca modernă.

Evoluţia demografică a Piteştiului în secolul al XIX-lea reflectă tendinţele generale din societatea românească a timpului: o creştere constantă a populaţiei şi o diversitate etnică şi confesională. Astfel, populaţia oraşului aproape s-a triplat într-un secol, ajungând de la circa 5.000 de locuitori în deceniul trei al secolului al XIX-lea, la aproximativ 15.000 de locuitori în preajma Primului Război Mondial.

a) Câteva consideraţii asupra izvoarelor

După cum se ştie, până la Primul Război Mondial, comunitatea ebraică era cea mai numeroasă din România[1], bineînţeles, după cea românească. Vechimea acestei comunităţi pe teritoriul de astăzi al ţării noastre, etapele emigraţiei evreieşti, cauzele acesteia nu reprezintă însă obiectul studiului de faţă[2]. Astăzi încercăm să surprindem evoluţia numerică a evreilor din Piteşti în epoca modernă, diferenţierile interne, concepţiile referitoare la căsătorie, procreaţie, atitudinea faţă de şcoală, faţă de rolul femeii israelite în familie şi în societate, raporturile acestei comunităţi cu administraţia oraşului, în contextul general-istoric al epocii şi în cadrul legislativ autohton.

Pe baza cercetării unor documente păstrate la filiala Argeş a Arhivelor Naţionale a reieşit faptul că evreii reprezentau cea mai importantă comunitate etnică şi din Piteşti (după români, bineînţeles), constituind circa 14% din totalul populaţiei oraşului în anumite momente istorice, că se bucurau de drepturi, chiar dacă prin constituţia din 1866 li se interzicea împământenirea, şi că aveau propriile legi şi proprii conducători, pe care atât administraţia oraşului, cât şi a ţării le recunoşteau.

În rândurile următoare vom prezenta realităţile istorice reieşite în urma studierii acestor documente. Astfel:

1. Piteştiul, în epoca modernă, a fost una din localităţile urbane, din afara Moldovei, în care populaţia evreiască a depăşit, în anumite perioade, procentul de 10% din totalul populaţiei oraşului[3].
2. A doua realitate istorică reieşită este aceea că populaţia de religie mozaică din Piteşti era aproape uniform distribuită în toate cartierele oraşului, respectiv în toate „culorile": *roşie, galbenă, neagră, albastră*. Aşadar, comunitatea ebraică nu trăia izolată de restul populaţiei, ceea ce reflectă buna convieţuire a populaţiei majoritare cu minorităţile.
3. Un alt aspect reliefat în studiul de faţă a fost autonomia administrativă şi religioasă de care s-a bucurat comunitatea ebraică din oraşul nostru.
4. Din puţinele documente păstrate la filiala din Piteşti a Arhivelor Statului, relative la comunitatea ebraică, s-au putut face observaţii asupra diferenţierilor sociale existente în interiorul acesteia, precum şi la divergenţele care

[1] Procentul populaţiei ebraice fiind de circa 4% în Vechiul Regat, conform autorului Keith Hitchins, *România (1866-1947),* ediţia a III-a, Humanitas, Bucureşti, 2004, pag. 171.

[2] Solomovici, Teşu, *Istoria evreilor din România – 2000 de ani de existenţă,* Vol. I, ed. Teşu, 2007.

[3] Keith Hitchins, *Op. cit.*, p. 171, arăta că doar două oraşe din afara Moldovei aveau o populaţie în cadrul căreia populaţia israelită reprezenta peste 10 %, anume Bucureştiul, cu 13%, şi Brăila, cu 14%.

existau uneori între membrii acestei comunități. De asemenea, s-au putut creiona, în câteva tuşe, atitudinea evreilor din Piteşti față de şcoală, rolul femeii, atitudinea față de căsătorie şi procreație.

5. Deşi a existat armonie între diversele comunități din Piteşti – cel puțin aşa reiese din studiile întreprinse până acum pentru epoca dată – totuşi, au existat şi câteva accente de sentimente antisemite, sporadice, în rândul câtorva cetățeni ai oraşului şi ignorate de autorități, generate mai curând de încălcarea unor reguli de bună conviețuire.

6. Din punct de vedere al naționalității, unii piteşteni de religie iudaică erau deja cetățeni români, iar alții erau supuşi ai unor state străine, vecine sau nu.

7. Un alt aspect ce a putut fi surprins din analiza documentelor l-a reprezentat organizarea şcolară şi culturală a comunității ebraice din Piteşti.

b) Comunitatea ebraică din Piteşti în epoca modernă. Considerații generale

Deşi comunitatea ebraică din Piteşti în epoca modernă a fost numeroasă şi contribuția acesteia la dezvoltarea oraşului a fost însemnată, din păcate istoria acesteia este necunoscută. Astăzi, în Piteşti există în centrul oraşului două impunătoare clădiri de la începutul secolului al XX-lea, Sinagoga şi Şcoala evreiască, clădiri care „vorbesc" despre forța economică şi cultura acestei comunități, parte integrantă a istoriei şi civilizației locale. De asemenea, la ieşirea din Piteşti spre Craiova se află situat un cimitir evreiesc în cadrul căruia, se pare, cea mai veche piatră funerară datează din 1806.

Încercarea de reconstituire a istoriei acestui grup etnic şi religios am realizat-o pe baza documentelor păstrate la Arhivele locale din Piteşti şi a lucrărilor în care asemenea mențiuni apar sporadic şi tangențial la tema tratată.

Primele mențiuni scrise din epoca modernă despre evreii din Piteşti în documentele păstrate fie în fondurile Primăriei Piteşti, fie în cele ale Ocârmuirii (prefecturii) Argeş, datează din 1834[4]. Istoricul Teodor Mavrodin, în lucrarea „Episcopia Argeşului"[5], cercetând arhivele Episcopiei Argeşului, prezintă însă o informație semnificativă referitoare la vechimea evreilor din oraşul Piteşti. În cadrul corespondenței dintre mitropolitul Țării Româneşti din 1853 cu episcopul Argeşului, mitropolitul afirmă, potrivit sursei amintite, că, analizând arhiva Mitropoliei, a găsit cereri din anul 1833 prin care evreii din mahalaua Sf. Vineri din Piteşti cereau voie pentru a construi un lăcaş de cult. Această cerere denotă prezența unei comunități ebraice destul de numeroase în Piteşti, capabilă să-şi întrețină un lăcaş de cult încă de la începuturile epocii regulamentare.

Din 1834 se păstrează un ordin al Departamentului Pricinilor Dinlăuntru referitor la modul de trecere prin țară a evreilor lipsiți de mijloacele de trai. Nu se specifică însă nimic despre locurile de unde proveneau aceşti evrei şi încotro se îndreptau şi, mai ales, despre cauzele pentru care peregrinau.

Tot din 1834 se păstrează la Filiala Argeş a Arhivelor Statului rapoartele cercetării unor negustori evrei care au trecut prin Piteşti spre a merge la Câmpulung, la Bâlciul de Sf. Ilie. Indirect, aflăm astfel că una dintre îndeletnicirile evreilor care tranzitau Piteştiul era negustoria ambulantă[6].

În 1836 s-a întreprins o recenzare a evreilor la nivelul județului Argeş, despre care însă nu am găsit, deocamdată, date.

Referitor la mențiunile despre populația ebraică, elocvent este recensământul din 1859, conform căruia, în perioada respectivă, erau în Piteşti 1.400 de case şi circa 7.000 de locuitori. Oraşul avea zece biserici ortodoxe, o biserică armenească, o sinagogă şi şase şcoli: una normală, în limba română (pentru învățători), două particulare, una în limba germană, una în limba elenă şi un pension de fete, în care se preda în franceză şi germană[7]. Prezența sinagogii atestă existența unei importante comunități ebraice în Piteşti.

Un eveniment istoric fericit care a relevat situația demografică a Piteştiului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea a fost decizia lui Alexandru Ioan Cuza de a promulga în 1865 un nou Cod civil[8] prin care primarii fiecărei comune, urbane sau rurale, erau obligați să țină listele civile, care treceau astfel din jurisdicția bisericilor în cea a primăriilor[9].

Din punct de vedere confesional, situația demografică a Piteştiului în 1865 era următoarea[10]:

Confesiunea	Născuți	Morți	Sporul natural
ortodoxă	246	180	+66
catolică	5	5	0
reformată	8	9	–1
israelită	17	5	+12
armeană-gregoriană	4	1	+3
romano-catolică	5	3	+2
Total	**285**	**201**	**84**

Cea mai numeroasă comunitate din oraş era formată, potrivit acestei statistici, de ortodocşi, o populație relativ tânără, concluzionând după sporul natural foarte ridicat, de +66. Populația reformată din Piteşti este singura care înregistrează un spor negativ, ceea ce conduce la concluzia că membrii acestei comunități erau persoane în vârstă. Statistic, cel mai numeros grup, după cel al ortodocşilor, se situează cel al israeliților, cu un spor natural ridicat, ceea ce denotă o populație tânără.

Pentru populația israelită din Piteşti, în 1865 s-au înregistrat 17 naşteri (şapte băieți şi zece fetițe, din care trei perechi de gemeni); şase căsătorii şi cinci decese, din care

4 DGAS, filiala Argeş, *fond Ocârmuirea (Prefectura) Argeş*, ds. 14/1834.

5 Mavrodin Teodor, *Episcopia Argeşului 1793-1949*, Piteşti, 2005. p. 223.

6 DGAS, filiala Argeş, *fond Ocârmuirea (Prefectura) Argeş,* ds. 71 şi 73/1834.

7 Petre, Popa, Dicu, Paul, Voinescu, Silvestru, *Istoria Municipiului Piteşti,* Edit. Academiei, Bucureşti, 1988, p. 121-124, 134-156.

8 Codul civil intra în funcțiune la 1 iulie 1865.

9 DGAS, filiala Argeş, *fond Primăria Piteşti*, ds. 15/1865, f. 2.

10 Ibidem, f. 74, 80, 120, 157, 158, 159.

trei copii sub un an. Se observă că această populaţie era tânără, având cea mai scăzută mortalitate şi un spor natural mare: +12.

Pentru 1871[11], serviciul statistic al Piteştiului înregistrează 343 de născuţi şi 328 de morţi, deci un spor natural pentru oraş de +15. Se observă o descreştere a sporului natural al Piteştiului faţă de perioada anterioară. Pe confesiuni, acest spor este următorul:

Nr. crt.	Confesiunea	Sporul natural
1	ortodoxă	+4
2	catolică	0
3	protestantă	–10
4	armeană	+1
5	mozaică	+20

Descreşterea este foarte vizibilă la nivelul populaţiei ortodoxe, care, de la +66 spor natural în 1865 a ajuns la +4!

Repartizate pe confesiuni, creşterile de populaţie pentru anul 1871 erau, conform datelor păstrate:

Nr. crt.	Confesiunea	Sporul natural
1	ortodoxă	–12
2	protestantă	–5
3	mozaică	+16

Pentru anul 1872[12], în Piteşti se înregistrau 306 naşteri „vii” şi 330 de decese, deci un spor negativ al populaţiei (de minus 24). Astfel, sporul natural al piteştenilor va fi într-un declin accelerat. Cauzele care au generat o astfel de stare de lucruri nu pot fi încă precizate. Studiul mai amănunţit asupra împrejurărilor de viaţă ale piteştenilor din acea perioadă va oferi răspunsuri asupra acestei probleme, acum doar semnalate.

În 1880, autorităţile comunale au trimis o serie de date statistice despre Piteşti pentru a fi publicate în *Anuarul General al României*. Aceste date, păstrate în documentele Primăriei Piteşti, sunt deosebit de interesante din punct de vedere demografic şi sociologic. Astfel, în 1880, în Piteşti, autorităţile erau reprezentate de un primar şi un ajutor de primar. Venitul era de 264.786 de lei, iar cheltuielile se ridicau la suma de 264.000 de lei, deci o balanţă pozitivă. Case erau în număr de 1.500, iar biserici, în număr de 15, fără a se specifica căror religii aparţineau. Astfel, locuitorii erau: 9.800 români; 780 austro-ungari şi germani; 18 francezi; 20 italieni; 120 bulgari; 10 turci; 47 greci; evrei erau 900, deci un total al populaţiei de 11. 695[13] de locuitori.

După ocupaţii, situaţia era următoarea: 43 de proprietari *principali*; 14 neguţători *principal*i[14], 1 judecător de pace, 19 avocaţi, 15 profesori, 4 ingineri, 2 arhitecţi, 2 veterinari, 2 case de schimb: *Şeinfeld Blank et comp.* şi *Societatea de economie Argeş*. Se observă că evreii din Piteşti sunt implicaţi în operaţiunile bancare, casa de schimb *„Şeinfeld Blank et comp.”* aparţinând probabil acestei comunităţi.

În 1882, conform unei statistici descoperite în documentele Primăriei Piteşti[15], populaţia oraşului era de 11.058 de locuitori, dintre care 5.521 de bărbaţi şi 5.537 de femei. Statistica este foarte detaliată, cuprinzând: împărţirea populaţiei pe sexe şi *etate*, pe naţionalităţi şi *protecţiuni*, pe religii, pe profesii, pe *culori* (cartiere) etc.

Culoarea	ortodocşi	mozaici	gregorieni	luterani	reformaţi	mahomedani	catolici
Roşie	1.539	387	31	8	16	4	105
Albastră	2.815	441	47	12	21	3	133
Galbenă	2.218	337	11	15	32	7	175
Neagră	2.255	336	12	4	18	1	61
TOTAL	8.827	1.501	101	39	87	15	474

Conform aceleiaşi statistici din 1882, cei 11.058 de locuitori ai Piteştiului aparţineau următoarelor naţionalităţi: români, israeliţi, armeni, bulgari, polonezi, unguri, austrieci, greci, leşi, germani, francezi, sârbi, italieni, otomani, prusaci, boemi (cehi)[16].

În 1882, evreii reprezentau circa 14% din totalul celor 11.058 de locuitori ai Piteştiului[17]. Se observă o creştere a numărului populaţiei evreieşti (mozaice) de la 900 la 1.501, şi o scădere, în ansamblu, a populaţiei oraşului cu 637 de locuitori. Numărul caselor a rămas acelaşi ca în 1880: 1500, fiind împărţite pe cinci categorii.

Datele nu sunt absolute, în documentele epocii înregistrându-se multe apeluri ale serviciului de statistică pentru exactitatea culegerii informaţiilor.

Astfel, se relevă că populaţia mozaică era de aproximativ patru ori mai numeroasă decât comunitatea catolică şi de cincisprezece ori decât cea gregoriană (armeană). De asemenea, se relevă repartiţia relativ egală a populaţiei evreieşti în toate cele patru *culori* ale comunei urbane Piteşti (cea mai populată culoare fiind cea *albastră* – 441 de locuitori mozaici, iar cea mai puţin populată fiind „culoarea” neagră, deşi, paradoxal, în acest cartier se afla sinagoga). De altfel, culoarea albastră este cea mai populată şi cu piteşteni ce aparţin cultului ortodox.

(continuarea în numărul următor)

[11] Ibidem, ds. 11/1871.
[12] Ibidem, ds.16/1872, f. 16.
[13] DGAS, filiala Argeş, *fondul Primăria Piteşti*, ds. 16/1881, f.5.
[14] Ibidem, f. 44. După nume, cu unele excepţii, toţi sunt români, unul fiind armean – Tache N. Nazar (exemplu: Purcăreanu, Nicolau, David – poate evreu, Răducanu, Theodoru, Stătescu, Boeresu, Ionescu, Constantinesu, Vasiliu, Thomescu etc.).
[15] DGAS, filiala Argeş, *fondul Primăria Piteşti*, ds. 9/1882-1883, f. 35.
[16] Ibidem.
[17] Astăzi, situaţia demografică a Piteştiului s-a schimbat mult. Conform recensământului din martie 2002, din cei 168.500 de piteşteni, doar *16* s-au declarat de religie mozaică.

Orașul Pitești, nod important de drumuri

ing. Aurelian R. ROMAN

Drumurile sunt importante căi de comunicații terestre ce leagă localități sau zone geografice**.** În limba română, despre etimologia cuvântului părerile sunt împărțite. Se consideră că acesta vine din grecescul *dromos*, direct (cf. sicilianul *drom*, calabrezul *dromu,* evident cu trimitere la perioada bizantină) sau prin intermediul slavului *drumu* (cf. bulgarul, sârbul, croatul *drum*, albanezul *dhrom*)[1]. Filiera slavă era în trecut general admisă şi posibilă, fără a fi necesară (cuvântul nu este astăzi folosit la slavi dar este folosit la aromâni alături de *cale*). Vocalismul din română s-ar putea explica prin forma ionică *droumos*. Oricum, consider că este mai probabilă proveniența sa direct din limba greacă. Definirea unei legături terestre importante se mai exprimă prin cuvintele: cale (latinescul *callis*), cărare (latinescul *carrare*).

Drumurile aveau ca scop, în vechime, asigurarea legăturii în aproape toate condițiile de vreme pentru a putea facilita activitățile economice dar și pe cele de administrare a teritoriului. Pe teritoriul României au existat drumuri din perioada romană și au fost construite și întreținute de armata imperială pentru deplasările de trupe și pentru transportarea bunurilor exploatate către Roma. Categoric, aceasta nu era o sarcină dintre cele mai ușoare. Întreținerea drumurilor era o îndeletnicire grea și care necesita multă muncă fiind făcută cu ajutorul militarilor și al meșterilor specializați, după știința romană.

Trebuie amintit că municipiul Pitești de azi se află situat pe *Limesul Transalutanus* construit de Imperiul Roman pentru apărarea frontierei sale de est. Traseul limesului pe teritoriul orașului începe din zona cartierului Craiovei, Târgul din Vale, de-a lungul râului Argeş pe care-l traversa, până în zona Purcăreni unde era un castru. Această menționare este importantă pentru că de-a lungul limesului era construit un drum de legătură între castrele de apărare care se aflau la anumite distanțe dar și pentru deplasarea rapidă a trupelor în diferite zone și transportul de bunuri și mărfuri.

Mai târziu, construcția și întreținerea drumurilor va cădea în sarcina autorității locale, conform dispoziției date de domnitor ca autoritate supremă. Autoritatea locală era reprezentată de pârcălab, boier sau de clericii mânăstirilor, iar aceștia foloseau pentru reparații și întreținere forța de muncă locală. Starea drumurilor din Țara Românească nu era întotdeauna una bună. Anotimpul și condițiile meteorologice contau foarte mult pentru starea acestora. Ploile puteau face drumurile impracticabile, puteau rupe podurile și podețele, puteau îngreuna traversarea vadurilor pentru perioade mai lungi de timp, iar în sezoanele de iarnă, mai ales atunci când ningea și era viscol, circulația se întrerupea complet până în primăvară. De altfel, văile apelor au fost timp îndelungat cele mai bune legături de comunicație putând servi și ca direcție de orientare sigură dacă nu se folosea o călăuză. De regulă, transporturile se făceau în convoaie de căruțe cu cărăuși experimentați pentru a face față problemelor cauzate de reparații, pază, asigurarea hranei.

Categorisirea drumurilor era făcută în drumuri locale (drumul viilor, drumul câmpurilor etc.) şi drumul mare care făcea legătura între localitățile mari sau capitală (aceasta putea fi itinerantă adică unde se afla domnitorul împreună cu curtea sa, acolo se afla și capitala) sau între țări.

Pe drumurile din Țara Românească, se desfăşura un trafic rutier de tranzit de mărfuri în dublu sens, dinspre Imperiul Otoman către Imperiul Habsburgic, Polonia dar și export de mărfuri locale către statele menționate și către statele italiene (aici ajungeau principalele drumuri comerciale săsești dinspre Brașov prin Câmpulung, Sibiu prin Câineni – Curtea de Argeş, cel al Raguzei prin Vidin – Craiova – Slatina către Câmpulung – Brașov sau Târgoviște).

Mărfurile locale destinate schimbului erau: grâne, fructe, vinuri, carne, piei, brânzeturi, unt, lână, blănuri, seu, sare, ceramică, miere, ceară. Relatarea secretarului particular al domnitorului Constantin Brâncoveanu (1688-1714), italianul Anton Maria del Chiaro stă mărturie potrivit căreia Veneția se aproviziona cu ceară şi carne din Valahia, iar „bucătăria sultanului" primea din belşug unt și miere tot din Valahia[2.]

Orașul Pitești, atestat documentar din 20 mai 1388 printr-un act de danie al domnitorului Mircea cel Bătrân, se află la intersecția unor vechi drumuri comerciale fiind și spațiu de schimb comercial (târg).

Mai târziu, așa cum este atestat din documente, orașul a avut rol și de reședință domnească temporară mulți dintre domnitori având aici moșii, case și curți domnești. Ca urmare, orașul a cunoscut o dezvoltare economică, deși fluctuantă, ușor ascendentă.

Către Pitești veneau drumurile dinspre Câmpulung, Curtea de Argeş, Râmnicu Vâlcea, Slatina, Craiova, Giurgiu, Turnu Măgurele, Găeşti, Târgoviște, București. Axa rutieră internă principală era reprezentată de drumul dinspre Bascov spre Prundu în care se conectau toate celelalte drumuri. Chiar și astăzi, o parte din denumirile străzilor principale sunt cele ale destinațiilor drumurilor (*Calea Craiovei, Calea Bascovului, Calea Câmpulungului, Calea București, Calea Drăgășani*).

Toponimia reține încă denumirea unor drumuri comerciale de pământ ce se formau de la sud de Pitești cum ar fi *drumul Giurgiului* pe care se transportau mai ales peștele și cerealele către și dinspre Giurgiu până la darea în folosință a căilor ferate[3.] Un alt drum era o ramură a *drumului sării,* care pleca de la Ocnele Mari și care din Pitești urma aproape aceeași cale către Giurgiu[4.] Producătorii de la munte mergeau la vale cu oale, fructe, țesături, țuică pe drumurile numite ale *gușaților*, *bâtiei*. Produsele petroliere se aduceau pe *drumul găzarilor* iar ciobanii avea un *drum al oilor*.

În secolul XIX, în timpul statului modern, datorită proiectelor de construcție a căilor ferate, orașul Pitești cunoaște o nouă dezvoltare. Astfel, în septembrie 1866 Parlamentul României a aprobat construcția unei linii de 915 km, de la Vârciorova în sud până la Roman în nord, trecând prin Pitești, București, Buzău, Brăila, Galați și Tecuci. Costul construcției era la acel timp de 270.000 de franci de aur pe kilometru iar construcția a fost încredințată consorțiului german Strousberg. Linia a fost deschisă în mai multe faze – prima parte, Pitești – București – Galați – Roman, a fost deschisă la 13 septembrie 1872, iar partea Vârciorova – Pitești pe 9 mai 1878. Această linie a făcut legătura între extremitățile regatului, fiind o legătură importantă pentru călători și marfă între orașe importante ale Țării Românești și ale Moldovei iar mai târziu prin conectarea cu Transilvania a făcut legătura cu Europa.

În anii 1895 şi 1898 se construiește linia ferată Pitești – Curtea de Argeş, sub conducerea eminentului inginer român Elie Radu (1853-1931). În secolul XX, se modernizează multe din drumurile rutiere existente către Pitești și în oraș (în contextul dezvoltării rețelei de comunicații rutiere naționale, se proiectează podurile de beton armat peste râurile Argeş și Doamnei și se construiesc de către inginerul piteștean Dimitrie Gheorghe Dima) prin pietruire, adăugare de îmbrăcăminte asfaltică, construcție de poduri și se construiește un drum nou, autostrada Pitești – București, parte a coridorului rutier de autostrăzi european. Între anii 1979 și 1989 se construiește calea ferată Vâlcele – Râmnicu Vâlcea, după un proiect din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, în lungime de 39 km, care trebuia să scurteze legătura feroviară dintre Pitești și Râmnicu Vâlcea cu 107 km față de traseul prin Piatra Olt. Proiectul nu a fost dus la bun sfârșit, încă, din mai multe motive.

În concluzie, municipiul Pitești de azi, este un nod rutier și feroviar mai important ca niciodată. Continuarea derulării proiectelor de construcții ale drumurilor, în special tronsonul de autostradă Pitești – Câineni – Sibiu dar și finalizarea căii ferate Vâlcele – Râmnicu Vâlcea într-un orizont de timp previzibil, ar oferi mai multe avantaje economice ce ar duce la dezvoltarea pe mai departe a orașului. Existența celor două sisteme de transport, rutier și pe cale ferată nu înseamnă o suprapunere a funcțiilor lor ci o completare a acestora cu rezultate pozitive și avantajoase în viitor pentru Pitești și piteșteni.

NOTE

[1] http://dexonline.ro/definitie/drum

[2] http://granturi.ubbcluj.ro/autodidact/ro/files/

[3] Ion Cruceană, „Drumuri comerciale de pământ și toponimele lor în zona de sud a județului Argeş”, *Studii și comunicări – Muzeul Pitești*, Pitești, 1972, p. 310.

[4] *Ibidem*, p. 311.

Garda civică din Piteşti în a doua jumătate a secolului al XIX-lea

prof. Gabriel MIELCESCU

În oraşul Piteşti, Garda Civică a fost înfiinţată la 18/30 martie 1866, prin Legea pentru înfiinţarea Gărzii orăşeneşti. În cadrul acesteia erau recrutaţi cetăţenii cu vârsta cuprinsă între 20 şi 40 de ani, care nu erau înrolaţi în armata permanentă sau în trupele de dorobanţi şi aveau un venit între 200 şi 2.000 lei. Misiunea gărzii era de a efectua serviciul de pază în oraş pentru asigurarea securităţii locuitorilor, de a apăra proprietăţile şi de a menţine ordinea şi liniştea publică. Garda avea o organizare de tip militar pe legiuni, batalioane şi companii, iar în caz de război avea rolul de a apăra localitatea. Membrii gărzii depuneau şi semnau un jurământ de credinţă faţă de domnitor, Constituţie şi legile ţării[1].

În urma cercetărilor efectuate la Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Argeş avem posibilitatea să prezentăm câteva aspecte din istoria gărzii civice. Sediul său era într-un local închiriat, iar costul chiriei pe anul 1867 era de 1,280 lei. În bugetul pe anul 1868, cheltuielile cu garda civică se ridicau la 24,779 lei şi 50 de bani. Suma de bani s-a folosit pentru plata soldei personalului, chiria localului, încălzitul sediului, curăţenie, iluminat, mobilier, confecţionarea unui dulap pentru arhivă la *canţelarie, pentru înfiinţare unei putini de apă de tinichea de băut apă şi două sfeşnice la camera postului şi a casei de arest, pentru reformarea sigiliului cancelariei comandamentului gardei, a consiliului de recesimente şi a consiliului de disciplină cu a procurorelui, reparaţiunea armelor, pentru cumpărarea a 20 oca prafu* (pulbere) *pentru esecicìu gradaţilor şi salvele ce urmează a se efectua la zilele naţionale, pentru cumpărarea a 450 pacuri cartuşe pentru darea la semn, pentru cumpărarea a 2.700 capse, pentru înfiinţarea unei table de dare la semn, pentru formarea Drapelului Batalionului şi fanioanelor de companie, cumpărarea a două tobe şi două cornete, îmbrăcămintea a doi cornişti şi a doi toboşari*[2].

În luna iulie 1869 este expediată de către Primăria Piteşti o adresă către comandantul gărzii în care se menţiona: *Conform decisiunii luată de Consiliu prin procesul verbal al şedinţei de la 7 iulie, vă rog Domnule Comandante bine voiţi am comunica ştiinţa lămurită de timpul pe cât aveţi închiriat localul guardei, dacă este cu contract şi când espiră termenul închirierii, precum şi de timpul pentru cât aţi plătit chiria. Primiţi Domnule Comandante încredinţarea stimei mele*. Urmează semnătura primarului[3].

Funcţiile de comandă în cadrul gărzii erau obţinute prin alegeri, astfel că în anul 1870, conform ordinului nr. 999 *şi după publicaţiunile făcute de noi* este menţionat într-un alt document: *„Şeful gardei oraşului Piteşti, convocându-se D-nii gardişti ai Companiei I din Coloa-*

rea Neagră (cartier al oraşului) *pentru alegerea a doi sublocotinenţi, un sergent major, cinci sergenţi şi şapte caporali. Gardiştii din Compania I-a întrunindu-se la apelul comunal unde sub preşedinţia subscrisului Şeful Batalionului, asistaţi de doi secretari ce am ales dintre alegători conform art. 21, după ce mai întâi am citit în rândul alegătorilor titlul al 5-lea din legea gardei şi după ce am arătat şi calitatea gradelor ce se aleg, apoi făcându-se un apel nominal al gardiştilor aflaţi pe lista acestei companii şi la care apel au răspuns 34 alegători prin îndeplinirea tuturor formelor prevăzute la articolele 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 şi 30 din legea gardei s-au procedat la alegere*[4]. Pentru anul respectiv avem numele câtorva cetăţeni care au activat în cadrul gărzii şi anume: căpitan Nae Bogdan, locotenent Gh. Teodoru, sublocotenenţii: M. Albescu, I. Opriţescu, B. Martinescu, Tache Constantinescu, sergenţii: G. Şerbănescu, Gh. Ionescu, N. Vasiliu, caporalii: Marin Chiprucă, Gh. Sănătescu, G. Ionescu, Dinu Marinescu, G. Tănăsescu, notabilii: Dimitriu Constantin, Ştefan Dimitriu, Ghiţă Florescu, guarzii: N. Marcu, Ştefan Nicolae[5].

În alte documente observăm care erau cheltuielile cu indemnizaţiile personalului din *serviciul administraţiei gardei* mai precis comandantul batalionului primea lunar suma de 218 lei şi 88 bani din care se scădeau *economiile rezultate după statu*. Celelalte grade primeau sume mai mici, în conformitate cu ierarhia din cadrul unităţii, de la 120 lei, până la 10 lei şi 10 bani[6].

La începutul anului 1878 sunt aplicate o serie de măsuri privind funcţionarea acestei instituţii. În ceea ce priveşte organizarea, erau înfiinţate comisii privind examinarea celor care făceau parte din garda civică. Ofiţerii, sergenţii şi caporalii urmau a fi testaţi în scris şi oral *asupra următoarelor materii dupe aprecierea gradului său:*

1. *Şcoala de soldat;*
2. *Şcoala de companie;*
3. *Şcoala de Batalion şi brigadă;*
4. *Legea gurdei orăşeneşti cu modificările sale;*
5. *Regulamentul gardei civice din 1877;*
6. *Regulamentul de administraţie ale Corpurilor;*
7. *Serviciul interior al trupelor de infanterie;*
8. *Serviciul de Garnizoană;*
9. *Tragerea la ţintă;*
10. *Legislaţia Militară*”.

Notele se acordau de la 0 la 10[7].

Tot la începutul aceluiaşi an, are loc o reorganizare a gărzii la nivel naţional, astfel că, potrivit ordinului de zi nr. 40, *în urma sciinţelor (informaţiilor) primite pentru recensământ şi spre a putea ca Legiunile, Batalioanele şi Companiile să posede denumire după cum este uzitat în toate ţările unde se află înfiinţate guarde civice şi chiar în armată, unde sunt numerotate Regimentele şi Batalioanele*. Astfel se ordona ca legiunile, batalioanele şi companiile să aibă denumiri noi. Potrivit regulamentului, formaţiunea din Piteşti se numea Batalionul V[8].

Pe întreaga perioadă a funcţionării sale, garda civică a avut un rol important în menţinerea ordinii în oraş, iar calitatea de membru în cadrul acestei instituţii conferea un prestigiu deosebit în rândul cetăţenilor.

NOTE

1 Direcţia Judeţeană a Arhivelor Naţionale Argeş, fond Garda Civică, dos. 2/1868, f. 2-10.
2 *Ibidem*.
3 *Ibidem*, dos. 1/1869, f. 5.
4 *Ibidem*, dos. 5/1870, f. 10-15.
5 *Ibidem*.
6 *Ibidem*, dos. 7/1870, f. 6.
7 *Ibidem*, dos. 2/1878, f. 7-8.
8 *Ibidem*, f. 10-11.

Câteva aspecte din istoria Şcolii Naţionale din Piteşti (astăzi Şcoala Gimnazială „Nicolae Simonide”)

prof. Ion I. ȘTEFAN

Înfiinţarea şcolii. Evoluţia societăţii româneşti în a doua jumătate a secolul al XVIII-lea, s-a caracterizat din punct de vedere economic, prin extinderea producţiei meşteşugăreşti, ponderea mai însemnată a celei manufacturiere, dar şi creşterea volumului comerţului intern şi extern. Pe cale de consecinţă, a început a se simţi nevoia pregătirii cadrelor necesare desfăşurări diferitelor domenii de activitate.

Această cerinţă era resimţită şi în oraşul Piteşti. Izvoarele istorice amintesc existenţa aici a două şcoli: una pe lângă Biserica Sf. Gheorghe, construită înainte de 1753, iar cealaltă pe lângă Schitul Buliga, ridicată în anul 1745 de negustorul de fructe Martin Buliga[1]. Aceste şcoli şi cu siguranţă şi altele din Piteştiul secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor aveau caracter privat.

Adoptarea Regulamentului organic în Ţara Românească şi punerea lui în aplicare începând cu 1 iulie 1831, a adus o intensificare a acţiunilor şi preocupărilor privind organizarea în reşedinţele de judeţ a unor şcoli naţionale cu predare în limba română. Astfel, Regulamentul organic prevedea în mod expres că: „…în toate oraşele de capitală a judeţelor să se afle câte o şcoală de metodul lancasterian, având fiecare cîte două clasuri: unul pentru deprinderea la citire şi la scriere, iar altul pentru învăţăturile elementare de catechism, de aritmetică, de geografie şi de gramatică”[2].

Pentru a pune în practică şi a coordona efortul în sensul prevederilor Regulamentului organic, Adunarea Obştească a Ţării Româneşti a constituit Eforia Şcoalelor. Aceasta a elaborat un Regulament al Şcoalelor, ocârmui-

torii județelor primind poruncă să identifice casele în care să funcționeze viitoarele școli naționale.

Orașul Pitești, reședința județului Argeș, va fi și el implicat în eforturile autorităților și a comunității pentru înființarea unei școli naționale. În acest sens trebuia găsit localul și apoi autoritățile urmau a fi informate de materialele necesare modelului lancasterian: bănci, semicercuri și cercevele, toate trebuind lucrate după venirea profesorului școlii. Chiar mobilierul trebuia așezat în conformitate cu metodul lancasterian.

La 23 noiembrie 1831, Eforia Școalelor se adresează Sfatului orașului Pitești, cerând lămuriri cu privire la identificarea terenului sau localului în care va funcționa Școala Națională, „…fiindcă Eforia nu are nicio știință de s-au găsit o asemenea casă sau nu și vede cu sufletească neastâmpărare că tinerimea își pierde vremea și dascălii sunt a sosi și într-acel oraș”[3]. Era arătată sfatului importanța misiunii sale, deoarece este însărcinat „…cu toate enteresurile orașului și că îngrijirea și chibzuirea pentru școala publică să cuvine dă drept, o datorie sfântă și netăgăduită, privind mai mult spre folosul în parte al orășenilor care își văd copiii învățați și deștepți prin învățătură, ce este cea dintâi podoabă a omului simțitor”[4].

Magistratul și orășenii trebuiau să găsească un spațiu format din „..o casă sau vre-un metoh mănăstiresc, cu două săli măricele pentru învățătura copiilor, încă două-trei odăi mai mici pentru trebuința dascălilor și cu o odaie pentru parter”[5]. Urmare a acestor demersuri, în bugetul școlilor pe anul 1832 s-a trecut suma necesară și pentru Școala Națioanlă din Pitești. Astfel „magistratul orașului a închiriat, de la 23 aprilie 1832, casele maioresei Anichii Enghel de sub îngrijirea Postelnicului Anton Emanoil. Până la această dată – deși trebuia – nu s-a putut deschide școala, negăsindu-se locul potrivit”[6]. Probabil, școala a funcționat tot în casele maioresei Anica Enghel, fie într-o casă închiriată.

Toate condițiile fiind îndeplinite – local adecvat, mobilierul în parametrii ceruți –, urma ca Eforia Școalelor să trimită un profesor pe postul vacant de la Școala Națională din Pitești. Eforia Școalelor ceruse încă din 1831 profesorilor școlii naționale din București, să recomande dintre școlarii cei mai buni, institutori pentru județele unde se hotărâse a se înființa școli primare. „Profesorii Școalei Naționale, la 14 octombrie 1831, au recomandat Eforiei Școalelor mai mulți tineri care erau bine pregătiți și meritau a fi numiți institutori la școlile județene. Între ei figura și Nicolae Simonide, pentru Școala Națională din Pitești”[7].

În acest sens, Eforia Școalelor, la 15 ianuarie 1833, înștiința Magistratul Orașului Pitești că urma a trimite profesor la Pitești: „Pe temeiul raporturilor ce a primit Eforia, atât de la acel Magistrat, cât și de la dumnealor ocârmuitorul (județului), școala s-a găsit mobile după însemnarea ce s-a trimis sunt demult gata, se orânduiește profesori pentru școala începătoare din acel oraș dl Nicoale Simonide și …să binevoiască a grăbi cu mobilele să se așeze după povața ce va da și învățăturile să înceapă fără întârziere”[8].

„La 10 februarie 1833, Nicolae Simonide face cunoscut Eforiei Școalelor că, la 5 februarie, a început școala în prezența autorităților și oamenilor de seamă din oraș, cu un număr de 50 școlari”[9]. Frumoasa „țirimonie”, care a însemnat începutul școlii naționale din Pitești s-a desfășurat „față cu ocârmuitorii județului și în fața aristocrației urbane, a sfatului, dar și părți din negustori și preoți”[10].

Odată deschisă, au alergat la școala lui Simonide o mulțime de băieți și fete dornici de învățătură în frumoasa limbă românească și recrutați din toate straturile sociale, figurând între ei și mulți feciori de boieri, retrași din școlile grecești[11].

Măiestria pedagogică a lui Nicolae Simonide, dar și sârguința elevilor au constituit motive de mulțumire a locuitorilor care își trimiteau copii la școală: „Dl profesorul de aici, după poruncile ce le-au primit mai înainte, la 15 ale acestia (septembrie 1833), după ce au dat din vreme de știre tuturor dumnealor boierilor, negustorilor să vie și să fie de față, a și făcut examen școlarilor, care, răspunzând după cuviință, toți s-au mirat de îndeletnicirea cea cu grabă a școlarilor, adică de în puțină vreme și toți cu un cuvânt au dat slavă lui Dumnezeu, cum și cinstitei Eforii mulțumire, fiindcă au îngrijit și s-au silit cu dinadinsul pentru luminarea tinerimii. […]”[12].

Afluxul de elevi la Școala Națională din Pitești a fost așa de mare, încât Nicolae Simonide, la 4 octombrie 1833, într-un raport adresat Eforiei Școalelor anunța că numărul elevilor a crescut la 170 în clasa I-a și a II-a și cu cei ce trec în clasa a III-a, fapt care necesita un al doilea institutor[13].

Așa a început parcursul Școlii Normale, prima școală publică din Pitești cu predare în limba română. Începând cu anul 1838, școlile primare cu predare în limba română au fost extinse și în mediul rural. În consecință, pentru asigurarea învățătorilor acestor școli, școlile naționale din capitalele de județ au devenit școli normale. Școala Normală din Pitești „a pregătit o mulțime de tineri și chiar vârstnici, care au plecat ca dascăli de românește, în școlile comunale înființate prin comunele și satele județului Argeș, cum și în județele vecine. În anul școlar 1838-1839 au fost înscriși la această școală 131 școlari”[14].

Primul local al școlii. În perioada 1833-1840, Nicolae Simonide și discipolii săi au fost adăpostiți în case cu chirie plătită de primăria orașului. Putem emite și ipoteza că primele cursuri s-au desfășurat pe lângă Schitul Buliga sau Biserica „Sf. Gheorghe”. Este cert totuși că școala a funcționat în acest interval de timp fiind susținută de autorități și de localnici. Între 23 aprilie 1833 și 30 ianuarie 1837, cursurile școlare s-au ținut în casele Episcopiei Buzăului din Pitești. Începând cu 30 ianuarie 1837, școala se mută în casele stolnicului Ion Socolescu, membru în comitetul de inspecție al școlilor din județul Argeș. Acest imobil se găsea în Ulița Mare, lângă biserica Sf. Nicolae[15]. Pe fondul unor neînțelegeri între autorități și Ion Socolescu, școala părăsește casele acestuia și, probabil, va funcționa din nou într-un imobil, cu chirie.

Decizia de a avea școală un local propriu fusese luată pe plan local încă din 18 iunie 1833. În acea zi, în „localul Magistratului s-au adunat ocârmuitorii județului, prezidentului orașului Pitești, deputatul Dincă Brătianu și alți

oameni de seamă au hotărât să clădească un local nou pentru şcoală”[16]. În acest sens s-au făcut donaţii importante în vederea realizării localului şcolii.

ŞCOALA VECHE

Ridicarea unei clădiri care să adăpostească profesorii şi elevii şcolii publice din Piteşti era o urgenţă pentru autorităţile locale, dar şi pentru Eforia şcoalelor. Aceasta trimite în ţară planurile model în vederea construirii localurilor de şcoală, cerând apoi lămuriri din partea magistraţilor cu privire la această problemă. În acest sens, la solicitarea Eforiei Şcoalelor, profesorul Nicoale Simonide cere lămuriri Magistratului Oraşului Piteşti privind stadiul eforturilor în vederea construirii unui local propriu al şcolii. Ca urmare, Magistratul pune următoarea rezoluţie: „Să se răspunză că toată clădirea Şcolii Naţionale este să se facă întocmai după planul primit de la această Eforie”[17]. Aspect demn a fi semnalat este că Eforia trimitea şcolii cărţi necesare organizării unei biblioteci, aceasta fiind prima bibliotecă de acest fel din oraş.

Autorităţile oraşului în frunte cu magistratul „cumpără în anul 1840, prin mezat, un loc de casă, de la Polcovniceasa Anica Enghel, fiica slugerului Ion Ungurelu, căsătorită cu Polcovnicul rus Alexandru Enghel. Locul era situat pe strada Brătianu, pe atunci uliţa boierească, chiar cel pe care este astăzi actualul local”[18]. Deci, în cele din urmă, terenul pe care se va ridica localul primei şcoli publice din Piteşti va fi cumpărat tot de la maioreasa Anica Enghel.

Actul privind cumpărarea terenului aferent construirii localului şcolii publice din Piteşti, conform art. 9 din legea pentru mezat a lui Caragea:

„Noi Alexandru Dumitrie Ghica, Voevod cu mila lui Dumnezeu Domn a toată Ţara Românească. Către Departamentul Dreptăţii.

Asupra anaforalei acelui departament cu No. 2720 pentru vânzarea prin mezat a unui loc de casă din oraşul Piteşti , sud Argeş, ce au fost al D-nei Polcovnicesei Anica Enghel şi l-au cumpărat Magistratul acelui oraş Piteşti. Luând în băgare de seamă că vânzarea aceasta s-au săvârşit cu toate legiuitele formalităţi dupe art. 9 din legiuirea pentru mezaturi, o întărim Domnia mea spre paşnică stăpânire a Magistratului.

No. 277
Bucureşti, 1840, Mai 6 Pecetea domnească”

„Marele Logofăt al Dreptăţii,
Prea Înălţate Doamne

În urma raportului judecătoriei judeţului Argeş cu No.829, Departamentul Dreptăţii cu plecăciune supune la cunoştinţa Înălţimii Voastre că D-ei Polcovniceasa Anica Enghel dând spre vînzare cu mezat la cea judecătorie un loc de casă dintr-acel oraş Piteşti şi strigându-se mezatul după rânduială s-au haracladisit asupra Magistratului acelui oraş Piteşti cu cel din urmă preţ de lei cinci mii cinci sute, pe care s-au mulţumit şi D-lui Serdar Constantin Lerescu vestul cu deplină putere cu adeverinţă în scris sub iscălitură atât a D-nei Polcovnicesei vânzătoare cât şi D-lui Polcovnic Enghel, numărând Magistratul şi toţi banii preţului.

Această vânzare fiind săvârşită cu toate legiuitele formalităţi, Departamentul după art. 9 din legiuirea pentru mezaturi o supune cu plecăciune la întărirea Înălţimii voastre.

Marele Logofăr al Dreptăţii (ss) Nedescifrabil
Şeful Secsii (ss) V. Iatropolu”[19]

Având asigurat terenul, Primăria a demarat lucrările de construire a localului şcolii. Acesta a fost ridicat între 1840 şi 1841, aspect confirmat de donaţia în valoare de 500 de lei pe care o face Arhiereul Samoil în anul 1841 „pentru şcoala din Piteşti, care acum se isprăveşte”[20].

În proporţie mare, localul era terminat în anul 1840. Acest aspect rezultă din adresa din 21 decembrie 1840 a lui Nicolae Simonide care făcea cunoscut magistratului că „…eu astăzi sloboz tinerimea pe la ale sale până se vor transporta mobilierul din închiriata încăpere în cea într-adins clădită, se vor mermetisi şi se vor aşaza pe la locul lor”[21].

La acest prim local, elevii şcolii publice din Piteşti au avut ca institutori pe: Nicolae Simonide (primul institutor şi primul director al şcolii), Toma Sergiescu (al doilea director), Ion Rădulescu, Anton Oncescu (al treilea director), Dimitrie Şerbănescu, Vasile Drăgotescu, Vasile Urzescu (al patrulea director), Dimitrie Micescu, Alexandru Theodosiade (al cincilea director), Manea Bellu, Alexandru Ionescu, Sevastian Hernea (al şaselea director), Ion S. Teodorescu (al şaptelea director), pr. N. P. Boerescu, Tănase Nicolescu, Mihail Chiţescu, M. Micescu, Ilie Iliescu, Eliza Popovici-Stănescu Delar, Zoe Ionescu-Pomponiu, Ecaterina Angelescu[22].

În această perioadă, 1833-1908, când s-a construit al doilea local al şcolii, au urmat cursurile şcolii din Piteşti un

număr de 4.808 elevi, dintre care au reuşit să treacă examenul de absolvire 2.314.

Înaintea examenului a avut loc serbarea de sfârşit a anului şcolar 1876-1877. Conform adresei înaintate M.C.I.P. la 15.06.1877: „Solemnitatea distribuirii premiilor şcolare de finele anului şcolar 1876-1877, va avea loc, pentru elevii şcoalelor primare şi secundare de băieți în ziua de 29 ale curentei luni, orele 12 şi a doua zi, 30 curent, aceluiaşi an, pentru elevele din şcolile primare şi secundare de fete…”[23].

Din cercetarea documentelor de arhivă se constată faptul că examenele erau foarte serioase şi dificile. Acestea erau publice, necesitând prezența autorităților oraşului, a membrilor Comitetului Şcolar, dar şi a unui numeros public. În acest sens, directorul şcolii invita în mod oficial membrii comitetului şcolar:

„România
Directorele Şcoalei
primare de băeți Nr.1

Pitesci
Nr. 25 Pitesci în 8 Iunie 1879

Domnilor Membri

La 14 ale acesteia fiindcă a se începe examenele generale de finalul anului acestuia şcolar care va continua până la 22 inclusiv, am onore a vă aduce aceasta la cunoscință, rugându-vă totu de în Dată ca conform art. 78 din regulamentu să asistați şi Dvs. în persoană sau prin delegațiune.

Primiți vă rog D-lor Deosebita stimă şi considerațiune ce vă conservă,

Directore Sevastian Hernea”[24].

ATTESTATU
DE CLASSELE PRIMARI

Într-un raport al comisiei pentru examenul de absolvire în anul şcolar 1876-1877 în oraşul Piteşti, examen desfăşurat în perioada 14.07.1877-22.07.1877, raport înaintat revizorului şcolar, se arată:

„Consecvent cuprinderii adresei Dv. cu Nr. 247, sub semnătura conştientă în comisiune, am asistat la essamenele ale şcoli or primare de băieți şi de fete la 14 la 22 ale corentei lunii, în toate zilele de la orele 9-12 ante meridian şi de la 3 la 5 post meridian. Pentru o obiectivitate mai mare comisia şi -a propus un plan:

- A se examina dacă s-a trecut cu propuneri regulat şi complet a tuturor învățăturilor cuprinse în programul fiecărei clase, în cursul anului şcolar.
- A se scoate elevii şi elevele la examinarea lor, după întâmplare indicându-se şi numele essaminaților dupe liste.
- A se propune diferite întrebări din învățăturile propuse în cursul anului şi în limita propusă”[25].

(continuare în numărul viitor)

NOTE

1 Eugenia Greceanu, *Ansamblul urban medieval Piteşti*, 1982, pp.86-87.

2 Petrache Poenaru, *Discurs ținut la 23 August 1832* apud Gh. M. Franțescu, *Câteva pagini din trecutul Şcoalei Primare Domneşti azi Şcoala Primară de băieți Nr.1 din Piteşti, cu ocazia împlinirii a 103 ani de la înființare*. 1833-1935, Tipografia „Artistică. P. Mitu-Piteşti”, 1936, p. 7.

3 Teodor Mavrodin, *Istoria Primăriei Piteşti*, Editura Pământul, Piteşti, 1996, p.15.

4 *Ibidem.*

5 *Ibidem.*

6 Arhivele Statului, fond Ministerul Cultelor şi Instrucțiunilor Publice, dos. Nr. 4137, f. 47, apud Gh. M. Franțescu, *op.cit.*, p. 8.

7 *Ibidem.*

8 *Ibidem.*

9 Arhivele Statului, fond Ministerul Cultelor şi Instrucțiunilor Publice, dos. Nr. 4137, f. 79, apud Gh. M. Franțescu, *op.cit.*, p. 8.

10 Gheroghe Pârnuță, *Două personalități ale culturii româneşti, dascălul Nicolae Simonide şi istoricul Dan Simionescu*, în Studii şi comunicări, Muzeul Câmpulung Muscel, 1984, 235.

11 Gh. M. Franțescu, *op.cit.*, p. 9.

12 Teodor Mavrodin, *op.cit.*, p. 16.

13 Arhivele Statului, fond Ministerul Cultelor şi Instrucțiunilor Publice, dos. Nr. 4137, f. 171, apud Gh. M. Franțescu, *op.cit.*, p. 10.

14 Gh. M. Franțescu, *op.cit.*, p. 12.

15 Arhivele Statului, fond Ministerul Cultelor şi Instrucțiunilor Publice, dos. Nr. 6580, f. 2, apud Gh. M. Franțescu, *op.cit.*, p. 85.

16 Gh. M. Franțescu, *op.cit.*, p. 84.

17 Teodor Mavrodin, *op.cit.*, p. 17.

18 Gh. M. Franțescu, *op.cit.*, p. 85.

19 Arhivele Naționale, Direcția Județeană Argeş, fond Primăria (Magistratul) oraşului Piteşti, dos. nr. 32/1840, f. 4.

20 Gh. M. Franțescu, *op.cit.*, p. 87.

21 Teodor Mavrodin, *op.cit.,* p. 17.

22 Gh. M. Franțescu, *op.cit.*, pp. 55-71 şi A.N.D.J.-Argeş, fond Şcoala de băieți nr.1 Piteşti.

23 A.N.D.J.-Argeş, fond Şcoala de băieți nr.1 Piteşti, dos. nr.9/1877-1883, f. 72.

24 *Ibidem,* f. 130.

25 *Ibidem*, f. 108.

Învățământul piteştean în perioada premodernă

prof. Iulia MIELCESCU

Prezentând principalele coordonate ale istoriei municipiului Piteşti, am adunat informații despre şcolile din localitate în perioada premodernă. Acestea au fost, fără îndoială, deosebit de folositoare cetățenilor oraşului, dar provocările ştiinței de carte au devenit cu mult mai mari decât puteau oferi instituțiile amintite. În consecință, locuitorii înstăriți ai urbei îşi trimiteau copiii să învețe, încă din veacurile medievale târzii, la şcoli din Bucureşti, Craiova. Sibiu, sau în unele centre europene.

După Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, în Piteşti au continuat să existe cele două scoli pe care le avusese oraşul anterior. Din 1826, o serie de elevi au început să urmeze cursurile Şcolii din Goleşti, redeschise de Dinicu Golescu, avându-l ca dascăl pe transilvăneanul Aaron Florian. Programa era mai *înaltă*, întrucât erau incluse limbile *nemțească, grecească, latinească, italienească*, precum şi alte discipline, detaşându-se aritmetica, gramatica, istoria, filosofia. Aici au studiat şi copii din Piteşti, iar examenele de sfârşit de an se țineau public, în oraş. Prin *Regulamentul şcoalelor publice din Principatul Țării Româneşti*, întocmit de Eforia Şcoalelor pe baza prevederilor Regulamentului organic, se stipula înființarea câte unei şcoli *începătoare*, cu o durată de trei ani, în toate oraşele reşedință de județ. Ca urmare, la 26 noiembrie 1831, conducerea oraşului Piteşti a anunțat, în scris, Eforia Şcoalelor din Capitală, că s-a găsit local pentru Şcoala Națională ce urma să funcționeze în chiliile Schitului Buliga. Şcoala începătoare, sau națională, s-a înființat, însă, la 1 februarie 1833, într-un alt local, oferit de Episcopie, aflat pe actuala stradă I.C. Brătianu. Era dotată cu mobilier confecționat prin contribuția orăşenilor, ori adus de la Şcoala din Goleşti, care, la această dată, nu mai funcționa. Deschiderea festivă s-a făcut duminică, 5 februarie 1833, de către profesorul şcolii, Nicolae Simonide (1804-1866), câmpulungean de origine, unul dintre elevii fruntaşi ai lui Gheorghe Lazăr la Şcoala de la Sfântul Sava din Bucureşti[1].

Până în 1846, Şcoala Publică din Piteşti, căreia, frecvent, i se spunea Şcoala Națională, a avut un singur profesor pentru toate cele trei clase formate numai din băieți. În noiembrie 1848, existau două posturi când, din dispozițiii superioare, a încetat să mai funcționeze, pedepsindu-se, astfel, profesorii care participaseră la revoluție.

Pe baza Reformei din 1850, învățământul autohton a fost dimensionat în primar, gimnazial şi universitar. Situația incertă a şcolii din Piteşti i-a determinat pe mai mulți locuitori să solicite domnului Barbu Ştirbei, în iulie 1851, reactivarea instituției *ce din pricina evenimentelor revoluționare stă închisă cu mare pagubă a tinerimii*. Instituția şi-a reluat cursurile la 23 octombrie 1851, având 202 elevi, în trei clase, urmând ca, din 1852, să funcționeze şi clasa următoare, fiind înființat şi cel de al treilea post. Din anul şcolar 1864-1865, va avea patru cadre didactice. Prima şcoală primară pentru fete s-a deschis la 15 septembrie 1860, fiind înființată, la Piteşti, de Aşezămintele Brâncoveneşti[2].

Legea asupra instruirii de la 1864, intrată în vigoare din septembrie 1865, a pus bazele învățământului românesc modern. Oraşul Piteşti va beneficia din plin de prevederile acestor reglementări. Astfel, în toamna anului 1866, se inaugura Şcoala de Băieți Nr. 2, cea deschisă în 1833 devenind Şcoala de Băieți Nr. 1. Noua instituție a primit, în 1884, un local generos, care a existat pe Bulevardul Republicii, în fața actualului Colegiu Economic, folosit mulți ani de Şcoala Mixtă Nr.3, până la cutremurul din 1977. Apoi, în 1867, s-a înființat Şcoala Primară de Fete Nr. 2. Din 1894, Şcoala Primară de Fete Nr. 1 va funcționa într-un local propriu, construit pe Bulevard, prin donația familiei Nicolopol, unde, ulterior, va exista Şcoala Mixtă Nr.4, iar după 1970, au funcționat, o vreme, atelierele Liceului Nicolae Bălcescu.

Către sfârşitul secolului XlX, în Piteşti se vor înființa încă două noi unități de învățământ, Şcoala Primară de Băieți Nr. 3 (1882), respectiv, Şcoala Primară de Fete Nr. 3 (1891). Sistemul amintit s-a păstrat, cu mici modificări, până la 1948.

Un eveniment important din istoria modernă a oraşului Piteşti rămâne înființarea Gimnaziului Teoretic, la 6 septembrie 1866 (astăzi, Colegiul Național „I.C. Brătianu”). În anii de început, instituția a trecut prin mari greutăți. Urmarea numeroaselor solicitări adresate ministerului de profesori, autorități şi cetățeni, în 1894, gimnaziul s-a transformat în liceu, înființându-se clasa a V-a, iar în anii următori, celelalte structuri, şcolarizând numai băieți.

În 1897, s-a pus piatra fundamentală a localului propriu, funcțional din 1899. Ansamblul de clădiri s-a construit pe cheltuiala Ministerului Instrucțiunii Publice, condus de Spiru Haret. Director al liceului era profesorul de geografie, cu studii la Paris, Nicolae (Nae) Gh. Dumitrescu. Corpul principal de clădiri, realizat în stilul arhitecturii tradiționale româneşti, după planurile arhitectului Alexandru Băicoianu, se numără şi acum printre cele mai impunătoare edificii din municipiul Piteşti. În 1898, Liceul din Piteşti a primit eponimul Ion C. Brătianu, revoluționar la 1848, luptător pentru Unirea Principatelor, cunoscut om politic şi de stat, născut la Piteşti în 1821[3].

Încă din ultimul pătrar al secolului XIX, Gimnaziul, apoi, Liceul de Băieți din Piteşti reprezintă un adevărat focar de cultură, având o mare influență asupra evoluției generale a oraşului. Aici au predat mulți profesori de prestigiu național, care s-au înscris în spiritualitatea românească atât prin activitatea didactică, dar şi prin operele lor: Nicolae V. Serafim, pictor, cu studii superioare la Paris; Emil Ludwig, doctor în ştiințe fizico-chimice, ulterior, profesor universitar; Nicolae Bănescu, renumit bizantinolog, viitor membru titular al Academiei Române; Nicolae Apostolescu, doctor în litere la Sorbona, istoric literar apreciat în epocă; Ion Tutuc, ajuns profesor univer-

sitar, autorul unor valoroase tratate de matematici; Vasile Haneş, istoric literar; Petre Vintilescu, profesor universitar; Ioachim Botez, cunoscut scriitor.

Dintre elevii care au urmat cursurile liceului până în 1918, deveniţi, ulterior, personalităţi de seamă ale societăţii româneşti, îi enumerăm pe: Constantin Cristescu, general de corp de armată, erou al Primului Război Mondial; Emanoil Antonescu, profesor la Universitatea din Bucureşti; Costin Petrescu, cunoscut pictor, care a realizat Marea Frescă de la Ateneul Român; Eftimie Antonescu, profesor la Universitatea din Bucureşti; Nicolae Petculescu, profesor la Şcoala Politehnică din Bucureşti; Constantin Stătescu, profesor la Universitatea din Bucureşti; Ion Minulescu, poet; Istrate Micescu, jurist, profesor la Universitatea din Bucureşti, părintele Constituţiei din 1938; George Ulieru, medic şi scriitor; Ion N. Angelescu, rector al Academiei Comerciale din Bucureşti; Ion Trivale, critic literar; Rudolf Schweitzer-Cumpăna, pictor, artist emerit; Virgil Tempeanu, profesor la Universitatea din Bucureşti; Petre Antonescu, general, comandant de divizie pe frontul antihitlerist; Armand Călinescu, fost prim-ministru; Ion Gh. Popescu, decan al Facultăţii de Farmacie din Bucureşti; Mihail Ghelmegeanu, jurist, profesor la Universitatea din Bucureşti; Marius Teodorescu, profesor la Facultatea de Medicină şi Farmacie din Bucureşti; Marin Ionescu, general, şeful Statului Major al Corpului 4 Armată pe frontul antihitlerist; Tudor Teodorescu-Branişte, scriitor şi ziarist.

De asemenea, au urmat parţial cursurile acestui liceu figuri marcante ale ştiinţei şi culturii româneşti, precum: George Vâlsan, savant geograf, membru al Academiei Române; Ion Pillat, poet; Dan Barbilian (Ion Barbu), cunoscut matematician şi scriitor[4].

În 1879, Consiliul General al Judeţului Argeş a prevăzut suma de 30 000 de lei pentru înfiinţarea *unei şcoli de meserii care de mult s-a făcut simţită*. Instituţia, Liceul Industrial al Ministerului Industriei Uşoare, se va deschide, însă, în toamna anului 1882, având secţii de fierărie, tâmplărie, rotărie. La 1899, s-a inaugurat Şcoala Comercială, patronată de Camera de Comerţ din localitate. Funcţionează până în 1906, când Ministerul Instrucţiunii Publice deschide, în Piteşti, Şcoală Elementară de Comerţ gradul I. În 1899, membrii familiei Teiuleanu, proprietari şi filantropi, au oferit Ministerului Instrucţiunii Publice 800 de pogoane de pământ, precum şi o pereche de case în Piteşti, pentru susţinerea Şcolii Profesionale de Fete, existentă de la 1 septembrie 1897. Ulterior, unitatea este finanţată de stat şi poartă numele Maria Teiuleanu[5].

La 24 august 1908, s-a pus piatra fundamentală a unui nou local pentru Şcoala Primară de Băieţi Nr.1 Nicolae Simonide, în prezenţa lui Spiru Haret, ministrul Instrucţiunii Publice. Inaugurarea, din octombrie 1909, a beneficiat de participarea fostului elev, Ion I. C. Brătianu, care îşi susţinuse, aici, examenele pentru clasele I-IV.

Noua clădire, amplasată în curtea vechii şcoli, pe actuala stradă I.C. Brătianu, a rămas, timp de câteva decenii, cea mai reprezentativă instituţie de învăţământ primar din Piteşti. Construcţia va fi demolată după cutremurul din 1977.

Prin activitatea ştiinţifică şi pedagogică, şcolile din Piteşti au contribuit, efectiv, în perioada modernă, la dezvoltarea şi inovarea învăţământului autohton, consolidarea sentimentelor patriotice şi de unitate naţională, răspândirea culturii în spaţiul românesc.

NOTE

1 Serviciul Judeţean Argeş al Arhivelor Naţionale, fond Primăria Piteşti, dos. 2/1833, f. 10-12.

2 Furtună,Vlad, *Anuarul general al oraşului Piteşti şi judeţului Argeş*, Editura ziarului Presa, Piteşti, 1936, p. 21-23.

3 Vlad, Nicolae, Popescu, Tudor, *Monografia Liceului Nicolae Bălcescu din Piteşti, 1866-1966*, Tipografia Argeş, Piteşti, 1966, p. 31-32.

4 *Ibidem*, p. 38, 39, 41, 44.

5 Rădulescu, Ioan Gr., *Comerţul şi industria în trecutul oraşului Piteşti*, Tipografia Artistică Petrache Mitu, Piteşti, 1938, p. 31-33.

Ziua întâi: 13 mai 1656, sfinţirea Bisericii Domneşti din Piteşti

muzeograf Octavian DÎRMĂNESCU

Sfinţirea Bisericii Domneşti din Piteşti a rămas în subconştientul local un gest arhetipal, de descălecare. Pur şi simplu, peste două secole, în 1862, consilierii Primăriei recunoşteau fundarea sfântului lăcaş ca act indirect de botez al oraşului, introducerea lui obligatorie în circuitul care contează[1]. A fost deci un reflex inconştient al comuniştilor de mai târziu acela de a încerca să dărâme acest reper prim şi obligatoriu al Piteştilor noi, act blasfemiac şi anti-memorie, pretextat de urgenţa sistematizării unui oraş pe care doreau să-l scoată cu orice preţ din Evul Mediu.

13 mai – o zi de sâmbătă, indictionul 9, mai fiind a noua lună din an potrivit vechiului calendar, care începea cu 1 septembrie. Constantin Şerban Basarab, ctitor, îşi trimisese cu o lună înainte călăraşii prin ţară cu invitaţiile ceruite-n tolbe, era o etapă logică a protocolului, aşa făcuse şi Neagoe-Vodă, cel din care se mândrea că a descins, atunci când târnosise cu un fast rămas legendar catedrala de la Argeş. Agenda de lucru a Domnului se

[1] Totul pornise de la un conflict minor, de întâietate. Parohia Mavrodolu dorea susţinut să recâştige statutul de catedrală a oraşului, adică de biserică unică, pe o anumită perioadă, în care se oficiază slujbele cu oficialităţi. Consumarea acestui conflict surd vine prin hotărârea luată în favoarea Bisericii Domneşti în cadrul Primăriei, prin vot, argumentată: „considerând că datorăm toţi respect răposatului întru fericire Domn român Constantin Şerban Basarab Voevod, fondator al Comunei Urbane Piteşti şi al acestei biserici”, vezi *Dosarul nr.24/1862, f.*6 Însăşi ziua oraşului Piteşti, 21 mai, este o sărbătorire a numelui ctitorului Bisericii Domneşti.

poate reconstitui din documentele rămase[2]. Calendarul Domnitorului poate fi reprodus din documentele rămase. Pe 4 mai era în capitală, la Târgovişte, şi emitea un act de întărire a proprietăţilor surprinzător de multe ale lui Radu, logofăt din Ţigăneşti[3]. Cert este că în 9 mai 1656, deci cu patru zile înaintea sfinţirii de la Piteşti, Constantin Şerban se afla în Râmnicul Vâlcii şi punea ceea ce în memoria târgoveţilor de acolo a rămas „crucea din vie", păstrată şi azi în curtea Arhiepiscopiei[4]. Aşadar, avem un detaliu care generează tot contextul: vodă se afla „în preumblare", adică îşi vizita ţara. Un alt amănunt preţios este, pe lângă faptul că o sfinţeşte cu episcopul de Râmnic, Dionisie (al II-lea, Câmpulungeanul)[5] prezenţa cu Domnul a Bălaşei, soţia lui. Fapt interesant, mitropolitul Ştefan, pe care-l reinstalase cu un an în urmă, nu era cu el[6]. Nu cunoaştem procentajul prezenţei Divanului în această călătorie, după un obicei vechi şi nu tocmai practic domnii se deplasau prin ţară cu o parte din boierii veliţi şi împărţeau dreptatea, însă la Piteşti îl cunoaştem[7].

Aşadar, Piteştiul, în sărbătoare, îşi aşteaptă Domnul[8], este praznic mare, biserica curţii domneşti va fi dedicată. Cuplul domnesc sosise cu fast, în prealabil, la curtea domnească din târgul Piteştilor cu o zi înainte[9], Domnul chiar are timp, înainte de liturghie – aşa cerea protocolul, cel puţin din relatarea lui Paul de Alep, judecăţile se făceau dimineaţa devreme – să judece o pricină a unor gorjeni, săteni din Orbi, de la care Vodă cere, în ultimă instanţă, să jure pe Evanghelie, bănuim că nu neapărat în biserica încă nesfinţită[10]. Acum iese pompos din odăile vechiului palat

---

[2] Avem două informaţii despre activitatea în teren din 1656 pe care însă nu le putem data precis. Una este ofranda pe care soţii domneşti o închină mănăstirii Bistriţa-Vâlcea, un sarcofag argintat pentru moaştele sfântului Grigorie Decapolitul, vezi Nicolae Iorga, *Inscripţii din Bisericile României, vol. I, fascicula I*, Bucureşti, 1905 p.197. A doua este punerea pietrei de mormânt a mamei voievodului, Elena (Ilinca), răposată în 6 august 1642, gest care, deductibil, s-ar putea plasa între Schimbarea la Faţă, 6 august, şi 15 august, Adormirea Maicii Domnului, hramul bisericii din Dobreni, vezi Nicolae Iorga, *op. cit.*, p.89.

[3] *Catalogul Documentelor Ţării Româneşti din Arhivele Naţionale, vol. VIII, 1654-1656*, Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, 2006, doc. 910.

[4] Nicolae Iorga, *Inscripţii... vol. II*, Bucureşti, 1908, p. 322. Autorul se întreabă dacă M-ul meseţei (lunii) este prescurtarea lui martie sau a lui mai. Este mai, deoarece avem un act din 9 martie, emis din Târgovişte chiar de către Domn, vezi *Catalogul..., vol. VIII,* doc. 832. Vizitele în teritoriu ale Domnilor durau câteva luni bune, ele începând de la sfârşitul primăverii pentru a evita eventualele inundaţii. Este, poate, prima „preumblare" majoră după Şoplea, 1655, şi după perioada haotică post- reinstalare, când Vodă a stins cu greu cuiburile de rezistenţă ale seimenilor. Domnul umbla vara prin ţară, avem o scrisoare nedatată a vistierului (fost mare-vistier) Bunea Grădişteanu către Judele Braşovului, cumnatul lui, despre una dintre verile anilor 1656 sau 1657, când îşi argumentează întreruperea corespondenţei prin faptul că a fost „cu Domnia prin ţară", vezi Nicolae Iorga, *Braşovul şi românii: scrisori şi lămuriri*, Bucureşti, 1905, p.303.

[5] Dionisie al Râmnicului se afla pe 14 aprilie la Târgovişte şi semna în Divan o speţă a mănăstirii Tismana, aflată sub jurisdicţia lui, vezi *Catalogul..., vol. VIII,* doc. 868. Îl mai întâlnim la Târgovişte pe 5 iulie, tot episcop de Râmnic, *Idem*, doc. 1026. În 1657 figurează cu aceeaşi titulatură, vezi *Catalogul documentelor Ţării Româneşti din Arhivele Naţionale, vol. IX, 1657-1659*, Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, 2012, doc. 456. Prin revenirea din Ardeal în 1657 a fostului mitropolit Ignatie Sârbul din Nicopole, „un bătrân venerabil care cunoştea limbile turcă, persană, greacă şi română", după mărturia lui Paul de Alep (*Călători străini despre Ţările Române, vol. VI*, p. 106), care, oricum, fusese episcop de Râmnic, Dionisie se retrage egumen la Câmpulung, acolo unde, în ianuarie 1657, era Luca. În decembrie 1657, fiecare semna (se împăcaseră) pe acelaşi act cu fostele titulaturi: „Dionisie episcope de Râmnic, mitropolitul Ignatie", vezi *Catalogul... vol. IX,* doc. 326. Rămâne totuşi la Câmpulung, deoarece în 17 mai 1657 nu se afla printre ierarhii activi, la Râmnic figurând acum din nou Ignatie arhimandrit, vezi *Catalogul… vol. IX*, doc. 138. Succesiunea se clarifică de-abia în 1658, când Ignatie e împrumutat de Dionisie în Bucureşti, episcopul vânzându-şi şi caii pentru a-l dărui generos pe noul Domn, Mihnea al III-lea cel Rău. Dionisie, fost episcop, e numit de către marele revenit drept „fiul nostru, Denisie". Deja în 1659, doc.725 (*Catalogul… vol. IX*) clarifică titulatura şi, implicit, succesiunea, amintind în treacăt de mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung „pe când era nastavnic (acolo, n.a.) Dionisie episcop". În 1657, Paul de Alep îl găseşte pe Ignatie la Râmnic. A fost un bun diplomat, a condus soliile a doi Domni: Matei Basarab şi Constantin Şerban.

[6] Vodă îi va întări peste un an mitropolitului Ştefan „un loc de vie în dealul Piteştilor, în Valea Ştefăneştilor, lângă hotarul Goleştilor", vezi *Catalogul… vol. IX*, doc. 181.

[7] *Catalogul... vol. VIII*, doc. 922 din 14 mai 1656, nelocalizat, dar cu siguranţă scris la Piteşti, deoarece cu o zi înainte Domnul sfinţise Biserica Sfântul Gheorghe şi mai întrunise o dată Divanul pentru o pricină, dar actul nu nominalizase membrii acestuia. Acesta era: Chirca, marele ban al Craiovei, Gheorghe Băleanu, marele-vornic (loc alb, dar identificat în Divanul din 4 mai 1656, vezi doc. 910), Stroe Leurdeanul, mare-logofăt, Pârvu Vlădescu, mare-vistier, Pană Filipescu, mare-spătar, Barbu Poenaru, mare-clucer, Radu Fărcăşanu, mare-stolnic, Radu Mihalcea-Cândescu, mare-comis, Danciu Pârâianu-Milescu, mare-postelnic. Actul este scris de logofătul Mihai, foarte probabil din Târgovişte.

[8] Ţara îşi iubea Domnul, mai ales după victimizarea involuntară din 1655. L-a iubit până la capăt şi l-a regretat. Paul de Alep, martor ocular al ofensivei turceşti de mazilire, notează. „chiar şi poporul de pe uliţe ridica glasul şi striga capugiului în faţă că dorinţa sa era să nu aibă alt domn decât pe Constantin", în *Călători străini despre Ţările Române, vol. VI*, pp. 244-245

[9] Călătorii străini au menţionat cu scrupulozitate durata deplasărilor între oraşele şi târgurile Ţărilor Române, era un reper obligatoriu în identificare. Câmpulung-Bucureşti, cinci zile, Piteşti-Bucureşti, trei zile. Piteşti-Râmnicu Vâlcea, traseu dificil şi astăzi (vezi cum în plin secol XIX Alexandru Odobescu se împotmoleşte în dealurile Cotmenei), se consuma de regulă într-o zi plină sau în două uşoare, dar în regim rapid, de poştalion. Era drum direct, nu prin Curtea de Argeş, vezi *Călători…, vol. VI*, p.275. Între cele două târguri era masivul păduros Groşi (Cotmeana), care apare şi pe harta stolnicului Constantin Cantacuzino, tipărită la Padova în 1700, pădure celebră de stejar, după o părere interbelică cea mai frumoasă din ţară. Piteştiul, onomastic, era pitit printre păduri imense, una fiind cea până la Câmpulung. Păduri se pot vedea şi pe harta lui Delisle, Paris, 1717, la Vest de Piteşti, şi în Sudul şi Nord-Estul Bascovului, vezi Constantin C. Giurescu, *Istoria pădurii româneşti,* Editura Ceres, Bucureşti, 1976, pp.168 şi 170. În secolul acesta încă mai era amintirea fostului judeţ Muscel şi Pădureţ, Pădureţ fiind, de fapt, o pădure imensă, printre altele şi de arini (anini, de aici mănăstirea Aninoasa) între Curtea de Argeş şi Câmpulung. În 1636, un document atestă mai multe mori vechi la Piteşti, cu tot cu vad şi livezi, unele proprietatea mănăstirii Potoc-Butoiu, vezi *D.R.H. B.*, *vol. XXV*, doc. 363. Existau multe iazuri la Piteşti care deserveau mori cu roţi ale diferiţilor proprietari, unul fiind menţionat şi în 1657, vezi *Catalogul…, vol. IX, 1657-1659*, doc. 40. Vodă putea totuşi coborî lin pe Olt şi, pentru a nu mai tăia pieptiş dealurile subcarpatice, făcea stânga şi lua vechiul drum, de câmpie, al Topanei care ducea fix în Piteşti, vezi *D.R.H. B.*, *vol. I*, doc. 293.

[10] *Catalogul... vol. VIII*, doc.921, nelocalizat, dar datat 13 mai 1656.

al lui Neagoe-Vodă[11] bine păzite de lefegiii străini[12] şi se îndreaptă călare[13] spre biserică, în sunetul clopotelor mari[14] care, la mare sărbătoare, conform unei informaţii din epocă, bătuseră toată noaptea[15]. Astăzi sunt prăznuiţi sfânta muceniţă Glicheria şi Serghie Mărturisitorul, toaca va fi fost bătută-n două stări, de câte 300 de lovituri fiecare, ca la Iaşii lui Paul de Alep din 1654[16]. Târgoveţii[17] se înclină în faţa alaiului domnesc, el le aruncă, împreună cu vistierul, bani de argint[18]. Domnul se îmbrăca fastuos de câte ori o cerea prilejul, avem descrierea încoronării lui[19]. Ctitorii ajung repede lângă zidurile bisericii, sunt întâmpinaţi de mitropolitul Ştefan al Ungrovlahiei[20] care le întinde evanghelia şi crucea. Domnul şi Doamna le sărută respectuos, trupele trag o salvă la momentul sărutării crucii[21], slujba începe, clopotele se opresc.

Suntem pe punctul de înainta o ipoteză pretenţioasă. Dar mai întâi să contextualizăm. Printre cărţile scoase de tiparniţele cumpărate şi instalate de Matei Basarab se află, ultima cronologic, *Târnosania*, 1652[22]. Pacea din ţară întreţinuse sentimentul unei stabilităţi, boierii şi Domnul se întreceau în zidiri de biserici, cărţile de slujbă erau şi puţine, şi vechi. Actele de cancelarie dar şi cele accidentale, scrise în crâşme, în locuinţele popilor sau ale logofeţilor de către puţinii ştiutori de carte, sunt scrise, în cea mai mare parte, în limba română – graie chirilică –, raportul cu cele scrise încă în slavoneşte fiind în această perioadă, atenţie, de zece la unu[23]! Suntem siguri că Biserica Domnească din Piteşti a fost printre primele sfinţite în limba română, trecuseră doar patru ani de la românirea cărţii de sfinţire, care, de fapt, nu era decât oficializarea unui proces mai vechi. Există însă un inconvenient absolut: *Târnosania* lui Matei Basarab are doar introducerea şi tipicul în româneşte, corpusul slujbei era în limba sacră, slavona[24]. O altă ediţie a acestei cărţi va mai apărea exact peste un secol, la Iaşi, 1752, de-abia acum integral în româneşte. Problematica nu ţine neapărat de orgoliul literar-istoric[25], ci de începutul unui fenomen identitar.

---

[11] Teodor Cioflan, Romeo Maschio, *Dovezi arheologice privind existenţa unei curţi domneşti temporare la Piteşti*, „Argessis", VIII, 1999, p.132.

[12] Potrivit lui Georg Kraus, după episodul Şoplea 1655, Vodă a evitat compania oştenilor români şi a seimenilor convertiţi. Oricum, spune el, în arestul de patru luni din timpul răscoalei, Vodă a fost păzit de mânia armatei răsculate de către „ostaşi lefegii unguri, polonezi, cazaci, dragoni şi soldaţi, care erau mereu de pază gata de luptă", vezi *Cronica Transilvaniei, 1608-1665*, Bucureşti, 1965, p. 203 şi, respectiv, p. 178. Nici Matei Basarab la Finta 1653 nu mai avea încredere în armata română, îi pusese pe roşii şi pe boieri în mijlocul atacului, flancaţi de seimenii cărora în caz de trădare sau de fugă, le poruncise să pună tunurile pe ei, vezi Georg Kraus, *op.cit.,* p.159. 910. În 1657 întâmpină un sol deghizat printre oştenii săi, vezi C.J. Karadja, *Un ambasador suedez la curtea lui Constantin Şerban*, „Revista istorică", nr. 10-12, 1920, p.210.

[13] Lui Vodă – înainte de Şoplea, 1655, bănuim – îi plăcea să se plimbe călare prin Târg cu o escortă slabă, practică periculoasă, sancţionată, după relatarea unică a lui Georg Kraus, *op. cit*., p. 187, în complotul unui cuib secret de seimeni care ar fi vrut să-l omoare pe la spate. Cronicarul relatează că „vodă mergea călare la biserică, potrivit obiceiului său". Paul de Alep, scrupulos cu fiecare zi petrecută la curtea lui Constantin Şerban, notează de multe ori prezenţa benevolă a Domnului la liturghii, vecernii şi tedeumuri.

[14] Un posibil subiect ar fi eventualitatea existenţei unui turn-clopotniţă în cadrul curţii domneşti de la Piteşti. Există două ipoteze la fel de valabile: prima ar fi turnul principal, de la intrarea în incinta curţii, să aibă şi funcţia a doua, complementară, de clopotniţă. Clopotniţa, obligatorie în cadrul ansamblului arhitectural, îndeplinea în Evul Mediu şi funcţia de informare. Ştim deja că în această perioadă, în caz de alarmă, târgoveţii piteşteni se ascundeau după dealul din faţă, de peste Argeş, la mănăstirea Vieroşi. O a doua posibilitate desparte clopotniţa de zidul de apărare, încadrând-o în cadrul incintei, poate lângă biserică. Oricum, clopotniţa proprie a bisericii din cadrul foişorului supraetajat, aşa cum a reinvestit-o arhitectul Ştefan Balş între 1964 şi 1968, ar putea exclude existenţa clopotniţei-turn.

[15] *Călători…, vol. VI*, p. 139.

[16] *Idem*, p. 68.

[17] Un semnalment deloc de neglijat era predispoziţia celor din judeţele istorice Argeş şi Muscel spre guşă. Călătorul rus Ignatii Iakovenko, funcţionar al consulatului rusesc din Muntenia, merge prin ţară în 1820 şi constată că o parte însemnată a locuitorilor de aici se luptă cu această dereglare tiroidă, până şi copiii, ereditar, o moştenesc. El îşi explică boala prin calitatea deficitară a unor surse de băut apă. Gheorghe G. Bezviconi, *Călători ruşi în Moldova şi Muntenia*, Bucureşti, 1947, pp. 219-220.

[18] *Călători..., vol. VI*, p. 141, Paul de Alep, descriind prima plecare a Curţii lui Constantin Şerban la o petrecere câmpenească, menţionează: „cămăraşul dădea pumni de bani tuturora".

[19] *Idem*, p. 134.

[20] Nu avem certitudinea consemnată că mitropolitul ar fi sfinţit biserica, dar, de regulă, aceasta era uzanţa, mai ales la ctitoriile domneşti. La fel de bine ar fi putut să o sfinţească Dionisie al II-lea, venit deja cu Vodă de la Râmnic şi în a cărui jurisdicţie se afla, credem, Piteştiul. Nu ştim nici dacă la Piteşti a fost omologul de la Buzău al lui Dionisie, Serafim, dar ştim că amândoi au fost în aceleaşi Divanuri la Târgovişte, cele din 13 aprilie şi 5 iulie, vezi *Catalogul… vol. VIII*, doc. 868 şi 1026. Oricum, nici pe actele oficiale nu ne putem baza prea mult în această chestiune destul de importantă – cine a sfinţit Biserica Domnească din Piteşti –, vezi *Catalogul …vol. VIII*, doc. 944 când, la 23 mai 1656, Macarie, patriarhul Antiohiei, se afla la Târgovişte (sic!) şi semna, emitea un act, ştiut fiind că între 10 mai 1654 şi 1 septembrie 1656 a fost plecat în Rusia, vezi *Călători..., vol. VI*, p.153-154.

[21] *Călători..., vol. VI* , p. 140.

[22] Ni s-au păstrat trei exemplare, Biblioteca Academiei, nr. inv. 261, 262, 263. Consemnat în Ion Bianu, Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche: 1508-1830. Tomul I: 1508-1716*, p. 204. Titlul integral în George Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVII*, Iaşi, 1922, p. 72: „Engheniasmos sau Obnovlenie sau Târnosanie, prepusă despre elineaşte şi sloveneaşte pre limbă proastă rumâneaşte, cu totu tipiculu şi învăţătura ei, foarte îndreptată şi tocmită bine pe rând de mitropolitu kir Ştefan, în Tîrgovişte, în tipografia luminatului Domn Matheiu Basarab, 20 sept. 1652".

[23] *Catalogul… vol. VIII*, Cuvânt introductiv, f.a., p.3.

[24] Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, 1980, p. 204.

[25] Trecând peste aspectul cvasiblasfemiac pentru acele timpuri de a ţine slujba în limba prostimii şi nu numai, a lui Vodă şi a curţii lui, nu în cea sacru-necunoscută, slavona, vom remarca faptul că în Ţările Române practica a eludat tipicul însuşi. Clerul începuse pragmatic – nu neapărat de conştiinţa identităţii pomenită mai sus, ci din simplul fapt că preoţii refuzau să mai înveţe slavona de cult, oricum, o limbă greoaie şi retardă chiar slavonei publice de atunci, vezi prefeţele tipăriturilor de sub Matei Basarab – să slujească în româneşte cu toată nepregătirea tehnic-semantică a limbii române pentru o chemare cultică pur literară, deci elitistă, româna de cancelarie fiind cu mult mai simplă, nepretenţioasă. Matei Basarab a fost îngropat în româneşte şi greceşte, iar de Paştele lui 1654 Ignatie Sârbul, mitropolitul Ungrovlahiei, a citit degajat Evanghelia în limba poporului care-l adoptase, vezi *Călători…, vol. VI*, p. 138 şi, respectiv, p. 130.

Biserica Domnească era sfinţită de un Domn român, de un vlădică român, originar din Costeştii Vâlcii – la rându-i, mare ctitor de cultură –, de un Divan românesc în totalitate, cu un norod român care, de-a lungul timpului, îi îndurase şi pe turci, şi pe tătari, şi pe grecii impuşi de Domnie. Actul de la 13 mai 1656 a fost unul românesc, aşadar, consumat plenar în limba poporului şi a Domnului care acum consacrau lăcaşul sfânt. Nu ne miră că peste puţin timp, egumenul Teodosie de la Argeş, aflat cu siguranţă printre co-slujitori, avea să fie primul înregistrat de istoria noastră nu neapărat literară care va rosti *Crezul* în româneşte, sancţionat prompt, alături de altele, de către partida proslavonă prin alungarea din scaunul de mitropolit în care îl urmase pe Ştefan.

Amintirile prefectului Constantin C. Popescu referitoare la silvicultura din judeţul Argeş în perioada 1941-1944

Bogdan PINTILIE, prof. Marius CHIVA

Prin adresa nr. 1905 din 6 februarie 1943 către Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, prefectul judeţului Argeş, preciza că în urma grelelor încercări prin care a trecut judeţul în urma inundaţiilor din 1941 care au pricinuit pagube imense şi lucrări de refacere necesare, judeţul a fost ales şi declarat de guvern judeţ model.

După cum se cunoaşte, în data de 10 iulie 1941, o ploaie torenţială a cuprins „Ţara Loviştei" şi judeţele Argeş şi Vâlcea. Cum ploaia a durat, fără încetare, trei zile şi trei nopţi, apele râurilor Topolog, Argeş şi Vâlsan s-au umflat, transformându-se în torenţi.

Din cauza ploilor abundente, o parte din lemnele exploatării C.A.P.S., ce pluteau pe apa Argeşului, s-au strâns într-un zăgaz natural în aval de comuna Arefu, formând un mare lac de acumulare ce s-a revărsat după 48 de ore de presiune. Atunci s-a produs dezastrul, apele ştergând de pe suprafaţa pământului o parte din satul Căpăţâneni aşezat la nivelul apei Argeşului. Au fost distruse aşezări, poduri, şosele, linii de cale ferată etc.

Cu ajutorul celor de la Centrul de Exploatare C.A.P.S. condus de inginerul Constantin Fedorovici s-a trecut la refacerea şoselei şi a podului de la Sălătrucu pe unde se scurgeau materialele lemnoase exploatate în bazinul Topologului. În luna noiembrie 1941 s-a trecut la refacerea transporturilor pentru lemnele de foc necesare oraşelor judeţului Argeş şi pentru capitală. Pentru aprovizionare cu lemne au fost desfiinţate barierele vechi, lăsându-se cărăuşii din Muşcel să aducă liber pe piaţă orice cote de alimente şi s-a trecut la aprovizionarea ritmică cu lemne a instituţiilor şi locuitorilor care aveau absolută nevoie pentru încălzit, mai ales că iarna anului 1941-1942 a fost una aşa de grea încât după părerea unor specialişti nu se mai aşezase în Europa de 130 de ani.

Întrucât judeţul nu avea un caracter preponderent agricol un compartiment economic de cea mai mare importanţă, dar care adesea a fost prea mult neglijat, îl constituia în Argeş patrimoniul forestier privat care deţinea peste 75% din întreaga suprafaţă păduroasă a judeţului.

Personalul silvic local desfăşura o activitate ce merita toată lauda şi care avea realizări demne de a fi date ca exemplu, însă acest personal, numericeşte era cu totul insuficient, astfel încât pentru pădurile statului de 51.827 ha existau şi funcţionau şapte ocoale silvice dotate cu personal necesar: opt ingineri, şase conductori, 38 de brigadieri şi 144 de pădurari.

La domeniul forestier privat de trei ori mai întins decât al statului, constituit din pădurile particulare, ale obştilor de moşneni, comunelor, judeţului şi instituţiilor (Casa Şcoalelor, Eforia Spitalelor Civile, Academia Română etc.) cu o suprafaţă de 141.084 ha nu exista decât un singur inginer, un conductor, trei brigadieri şi trei pădurari, care desfăşurau o activitate foarte meritorie, dar care nu puteau da mai mult decât omeneşte era posibil.

Din ianuarie 1943, s-au înfiinţat în judeţul Argeş încă două ocoale silvice, unul la Curtea de Argeş şi altul la Tigveni. Prefectul solicita stăruitor la minister a dispune ca cele două ocoale atât de necesare să ia fiinţă cât mai neîntârziat şi să fie dotate cu personalul şi mijloacele necesare pentru ca odată cu primăvara ce venea să poată trece la executarea bogatului program de lucru, astfel încât să se pună în valoare cele peste 40.000 ha de pădure proprietatea a 57 de obşti de moşneni care puteau aduce o contribuţie importantă la ridicarea nivelului economic local şi la aprovizionarea cu lemne a capitalei. Prin înfiinţarea celor două unităţi silvice se sporeau posibilităţile de realizare a însemnatului program de lucru privind ameliorarea terenurilor degradate care în urma politicii agrare transformase pădurile bune în izlazuri pline de râpe supuse efectelor torenţiale dăunând economiei rurale. Se propunea ministerului ca al doilea ocol să fie plasat la Ţiţeşti unde era reşedinţă de plasă şi unde gravita majoritatea celor 57 de obşti de moşneni pe care ocolul trebuia să le îndrume, iar nu la Tigveni, aflat la 10 km depărtare de Curtea de Argeş, într-o regiune prea puţin păduroasă. Afectându-se primului ocol de la Curtea de Argeş ca rază de activitate Plasa Argeş, iar celui de-al doilea ocol Plasa Ţiţeşti şi Jiblea, se realiza pe lângă o judicioasă repartiţie a proprietăţii forestiere pe unităţi silvice şi conformismul administrativ solicitat de preşedintele consiliului de miniştri care era necesar gospodăririi administrative[1].

Pentru a produce material lemnos, din pădurile moşnenilor din nordul judeţului datorită lipsei banilor necesară exploatărilor, a fost nevoie de înfiinţarea Creditului „mult sperat" Forestier ca secţiune a „Creditului Naţional Agricol". Aceste instituţii de credit lucrau nu numai cu

[1] Serviciul Judeţean Argeş al Arhivelor Naţionale (în continuare SJAN Argeş), Colecţia Documente Istorice, Pachet XC/12, f. 33-35.

banii statului, dar şi cu cei ai particularilor şi ca urmare se doreau garanţii pentru banii daţi. Este adevărat că aceste condiţii solicitate de bănci nu puteau fi îndeplinite din punctul de vedere al proprietarilor, deoarece se cerea punerea sub ipotecă a întregii proprietăţi. „Mentalitatea ţăranului era aceea că nu dorea să-şi ştie proprietatea grefată de datorii”. La rândul lor, băncilor le era greu să lucreze fără gaj, iar statul nu avea atâţia bani pe care să-i dea ca împrumut fără nicio garanţie. Prefectul judeţului, Constantin C. Popescu, arăta că a solicitat să nu se pună la bănci toată averea ipotecată, dând exemplu 4.500 ha cât deţinea o obşte de moşneni, ci numai o parte din aceste suprafeţe.

Prin Oficiul Economic din cadrul Prefecturii, cu adresa 13.725 din 16.08.1944, Obştea Moşnenilor Arefeni din comuna Arefu, proprietara a 4.500 ha pădure, reclama la Ministerul Economiei Naţionale Comisariatul General al Preţurilor că în lipsă de alte mijloace de transport sunt nevoiţi a duce lemnele până la Curtea de Argeş, prima staţie de CFR, pe linia ferată secundară, proprietatea CAPS, care pentru o distanţă de 32 km, în anul 1943, le încasa 7.000 lei de vagon, iar în anul 1944, pentru aceeaşi greutate şi distanţă li se pretindeau 12.000 lei[2].

Pretura plasei Curtea de Argeş raporta Prefecturii judeţului Argeş că reclamaţia moşnenilor era îndreptăţită, deoarece preţul pretins de CAPS era cu mult mai ridicat faţă de tariful fixat de transporturile pe CFR, dar acest lucru se datora faptului că nu exista nicio decizie a ministerului care să reglementeze preţul transportului pe căile ferate secundare.

Pe Valea Argeşului se executau cele mai multe lucrări de exploatări particulare, circa 110.000 de metri steri lemne de foc şi circa 20.000 mc lemn de lucru răşinoase. Lucrările particulare puneau în pericol activitatea Centrului de exploatare CAPS de la Curtea de Argeş care anual fasonau 25.000 de metri steri de lemn de foc, 15.000 mc buşteni de răşinoase şi 1.500 mc foioase în vederea aprovizionării autorităţilor cu lemne de foc[3]. Acelaşi centru asigura funcţionarea normală a fabricii unde lucrau peste 350 de lucrători permanenţi. Acesta făcea cunoscut Regiunii a VI-a Silvice Piteşti în iunie 1945 că, din cauza concurenţei neloiale a lucrătorilor atraşi la exploatările particulare, prin preţurile de la bursa neagră, aduc deficit mare Centrului care era menţinut cu cheltuieli enorme prejudiciind patrimoniul statului, nemaiexistând o siguranţă a muncii şi a vieţii muncitorilor care lucrau la Centru. De aceea s-a solicitat exploatatorilor particulari să plătească la global o taxă convenită de comun acord pentru transportul lucrătorilor particulari precum şi a diverselor materiale şi alimente aparţinând locuitorilor din regiune care fuseseră transportate gratuit până la acea dată. Măsura a provocat reclamaţii din partea locuitorilor că personalul săvârşeşte „abuzuri în ceea ce priveşte transportul lucrătorilor forestieri şi locuitorilor care foloseau trenul înspre Cumpăna”.

În vecinătatea oraşului, Primăria Piteşti a deţinut un parc de recreere denumit „Trivale”, însă pentru mărirea acestui parc a solicitat Ministerului Agriculturii şi Domeniilor cedarea unei porţiuni din pădurea statului „Trivalea” care se găsea situată în continuarea parcului existent. Având în vedere faptul că înfiinţarea unei păduri de recreare constituie în primul rând o preocupare de ordin silvic, deoarece are la bază administrarea şi cultura pădurii ce formează fondul necesar scopului urmărit, s-a dispus să se ofere numai o suprafaţă oarecare pentru a fi transformată într-o pădure de agrement. Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, prin Casa Pădurilor Statului, îşi păstra dreptul de proprietate asupra materialului lemnos de pe terenul cedat. Administraţia Casei Pădurilor putea pune în valoare, în folosul său, materialul lemnos rezultat în urma operaţiunilor de defrişare necesare realizării planurilor de sistematizare şi înfrumuseţare. Primăria Piteşti urma să execute lucrările de agrement după un plan întocmit de specialişti şi aprobat de către comisia superioară a planurilor de sistematizare, înfrumuseţare şi dezvoltare a oraşelor de pe lângă Ministerul Afacerilor Interne. Paza pădurii afectate în acest scop se făcea de organele Casei Pădurilor Statului şi ale Primăriei Piteşti, iar administrarea se făcea de ambele instituţii în părţile ce le priveau.

Ca o compensare, Primăria Piteşti ceda Casei Pădurilor o suprafaţă de circa 1.435 mp asupra căreia se convenise şi pe care urma să se construiască localul Direcţiei Regionale Silvice Piteşti, contribuindu-se, astfel, la înfrumuseţarea oraşului şi la satisfacerea unei nevoi administrative[4].

În iunie 1945, în urma intervenţiei Regimentului 3 Infanterie din cadrul Diviziei „Tudor Vladimirescu”, stabilit în Piteşti, de a se construi un teatru de vară în parcul Trivalea, prefectul judeţului C. Chiriac considera că o asemenea lucrare „era necesară” acceptând executarea ei preţurile materialelor „fără mâna de lucru pe care o dau pandurii” ridicându-se la 1.200.000 de lei. Prefectura nu avea asemenea fonduri, astfel că s-a recurs la alte mijloace, inclusiv o solicitare la Ministerul Propagandei Naţionale „spre a ajuta cu o subvenţie apreciabilă” pentru construirea teatrului care urma să servească pentru „mitinguri, spectacole date pentru muncitori, tineretul progresist şi apărarea patriotică”[5].

[2] *Ibidem*, fond Prefectura Argeş, dosar 34/1944, f. 177.
[3] *Ibidem*, dosar 20/1945, f. 50-51.
[4] *Ibidem*, Colecţia Documente Istorice, Pachet XC/12, f. 47.
[5] *Ibidem*, fond Prefectura Argeş, dosar 20/1945, f. 58.

În cadrul unei conferinţe administrative ţinute la Piteşti în 16 mai 1943 sub preşedinţia vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri şi în prezenţa unor secretari şi subsecretari de stat din cadrul guvernului, dar şi personalităţi ale vieţii publice şi economice din judeţ, s-a prezentat planul de lucrări generale pentru refacerea judeţului în anul 1943. A fost prezentat un program pe trei ani pentru refacerea totală a tuturor drumurilor şi podurilor, a sistemului sanitar, de învăţământ, agricultură, industrie, sistematizarea oraşului Piteşti, inclusiv problema silviculturii.

Era nevoie pentru direcţia silvică de construirea unui local propriu şi, de asemenea, a unui funicular pe Valea Vâlsanului, pentru transportul materialelor lemnoase. Se intenţiona ca parcul Trivale să fie transformat într-un parc care să fie vizitat atât de localnici, cât şi de vizitatorii străini care poposeau în oraş, mai ales că din 1916 şi până în 1943, Piteştiul „a stat pe loc şi într-unele privinţe a amorţit chiar".

În ceea ce priveşte silvicultura, cantitatea de lemne de foc care trebuia tăiată şi exploatată depăşindu-se planul fixat comparativ cu anul 1942. Pentru terenurile degradate s-au luat măsuri pentru înfiinţarea de pepiniere în comunele în care existau asemenea terenuri pentru a se putea trece la împădurirea terenurilor degradate.

Pentru aprovizionarea ritmică cu lemne a populaţiei era nevoie de multe autocamioane, dar care nu aveau cauciucuri, lucru care îngreuna transportul pe calea ferată. Pe toată linia Argeşului, din 1942 erau adunate în gări materiale lemnoase, C.F.R.-ul neavând vagoane necesare pentru a transporta toată cantitatea adunată.

În 27 mai 1943, s-a ţinut la Preşedinţia Consiliului de Miniştri Conferinţa administrativă pentru judeţele Argeş şi Muşcel, sub preşedinţia vice-preşedintelui Consiliului de Miniştri.

Prefectul judeţului solicita printre altele ca parcul Trivale care forma „frumuseţea Piteştiului" să devină proprietatea oraşului. Pădurea Trivale a ajuns să fie vecină cu oraşul care încetul cu încetul s-a ridicat până în vecinătatea ei. Din acel moment administraţia oraşului trebuia să meargă zilnic la Ocolul silvic pentru rezolvarea problemelor forestiere sau să se lupte pentru conservarea materialului lemnos şi nu pentru necesităţile urbanistice[6]. Ca urmare, această situaţie nu mai putea continua. Ca urmare, trebuia ca împreună cu prefectul judeţului să se facă un proiect de trecere a unei regiuni din pădurea Trivale, fie la Ministerul de Interne, fie direct la primăria oraşului a unei regiuni din pădure, rămânând să se stabilească şi condiţiile în care ocolul silvic îşi va exercita funcţiile pentru regiunea învecinată[7].

În data de 26 iunie 1943, s-a întocmit un proces-verbal, în urma cererii de a se defalca o porţiune din pădurea Trivale a statului, pentru mărirea parcului comunal (Parcul Trivale). La faţa locului au participat inspectorul general silvic, ing. Alexandru Ivănceanu, de la Controlul General al Casei Pădurilor Statului, în baza delegaţiei 40665 din 19 iunie 1943, directorul Regionalei Silvice Piteşti, ing. O.D. Rădescu, prefectul judeţului, av. Constantin Popescu, primarul oraşului Piteşti, lt. colonel Emil Poruţiu şi şeful Serviciului Tehnic al oraşului Piteşti, arh. Alexandru Dumitrescu.

Primăria Piteşti cerea a se adăuga parcului existent o porţiune din pădurea statului Trivale, limitată la sud şi est de hotarul existent al pădurii, la nord de o linie pe cât posibil dreaptă, pornind din punctul nr. 14 de pe planul ridicat de ing. I. Grecu în 1934, spre vest, spre punctul 502 şi de aici va continua paralel cu şoseaua, păstrând până la punctul X o depărtare de 125 m la nord de şosea, continuând pe vale până la punctul Y din marginea de nord a pădurii şi mai departe spre sud-vest pe hotarul pădurii, la punctele 112 şi 114 din marginea de vest.

Rămânea asupra C.A.P.S.-ului întregul teren al reşedinţei Ocolului Silvic Trivale, inclusiv pepiniera, astfel cum se găseşte îngrădită, cu excepţia colţului de sud-est care se va defalca ulterior exact pe teren, aproximativ între punctele 190 şi 195. Restului dinspre nord al pădurii i se aplica exploatabilitatea fizică.

Prefectura şi primăria precizează că pentru porţiunea destinată a completa parcul, înţelege a se ceda în plină proprietate, oferind în schimb, tot în plină proprietate, pentru construirea reşedinţei Direcţiei a VI-a Silvice, terenul proprietatea primăriei din Piteşti, strada Justiţiei, situat între curtea Tribunalului, proprietatea Ecaterinei Trepteanu, Ion Gutter, strada Brătianu şi strada Justiţiei, în suprafaţă de cca 1.500 m.p.

În termen de zece zile, şeful Ocolului silvic Trivale, ing. Alexandru Grecu, împreună cu arhitectul Alexandru Dumitrescu trebuiau să delimiteze, să fixeze pe teren şi să ridice în plan porţiunea de teren care se adăuga parcului existent, în cazul aprobării propunerii de către autorităţile în drept şi întocmirea proiectului de decret-lege necesar[8].

În 23 noiembrie 1943, prin jurnalul Consiliului de Miniştri nr. 1.023, publicat în Monitorul Oficial nr. 285 din 6 decembrie 1943, Ministerul Agriculturii, respectiv Administraţia Casei Pădurilor Statului, cedează în folosinţa MAI, respectiv Primăriei oraşului Piteşti, o porţiune de pădure în suprafaţă de 165 ha din pădurea statului, Trivalea, în vederea constituirii unei păduri de agrement. Se precizau toate delimitările şi drepturile primăriei de a efectua lucrări şi alte construcţii pentru recreaţie şi sport, pădurea fiind considerată ca „pădure de protecţie".

La rândul lui, Ministerul Afacerilor Interne, respectiv Primăria oraşului Piteşti, ceda în plină proprietate Administraţiei Casei Pădurilor Statului, prin Direcţia a VI-a Regională Silvică Piteşti, un teren în suprafaţă de 1.435 mp delimitaţi la rândul lor. Actul a fost transcris la Tribunalul Argeş, secţia I, sub nr. 3.216 din 22 decembrie 1943[9].

[6] *Ibidem*, Colecţia Documente Istorice, Pachet XC/16, f. 57-75.
[7] *Ibidem*, f. 63.
[8] *Ibidem*, dosar XC/14, f. 1.
[9] *Ibidem*, fond *Tribunalul Judeţului Argeş*, dosar 18/1943.

Gheorghe I. Brătianu

drd. ing. Marius POSTELNICESCU

Gheorghe I. Brătianu (1898-1953)

Gheorghe I. Brătianu a fost un savant. El face parte din distinsa familie a marilor Brătieni, cârmuitori ai ţării. Este fiul premierului Ion (Ionel) şi al prinţesei Maria Brătianu, născută Moruzzi. Ghe. Brătianu (sau George cum îi spun prietenii) s-a născut în comuna Ruginoasa din judeţul Iaşi, localitate de care se leagă numele domnitorului Alexandru Ioan Cuza, la 30 ianuarie 1898. Mama sa se desparte de Ion I.C. Brătianu şi rămâne la Iaşi, unde George îşi petrece copilăria şi urmează studiile şcolare, apoi pe cele universitare. Studiile medii le-a făcut la Liceul Naţional din Iaşi, cursurile superioare le-a urmat la Facultatea de Drept a Universităţii din Iaşi, iar la 3 noiembrie 1920 obţine diploma de licenţă. În 1921 şi-a luat licenţa în Litere la Paris, după care orizontul său intelectual se deschide spre filozofie, în 1923 obţinând titlul ştiinţific de doctor în filozofie la Universitatea din Cernăuţi. Mai târziu, în 1929, îşi completează titlurile academice, luând doctoratul în Litere la Sorbona. El este singurul descendent al familiei care nu se specializează într-un domeniu tehnic sau economic. Deşi are studii juridice şi filozofice, sub influenţa lui Nicolae Iorga devine pasionat de istorie. Gheorghe Brătianu nu beneficiază decât târziu, în 1916, de tezaurul de cultură aflat în faimoasa bibliotecă a tatălui său de la Florica, judeţul Argeş[1].

Din 1927 a fost profesor titular la catedra de istorie universală de la Universitatea din Iaşi, iar în 1940 la Universitatea din Bucureşti. A fost director al Institutului de Istorie Universală „Nicolae Iorga" din Bucureşti, a condus publicaţia acestui institut „Revue historique du Sud-Est european". A fost decan al Facultăţii de Litere şi Filozofie din Bucureşti. Din 1925 a fost membru al „Societa di Istoria Patria din Genova". În 1928, la propunerea lui Nicolae Iorga, a fost ales membru corespondent al Academiei Române. Din 1943 a fost membru al Institutului „Kondakov" din Praga. În 1942 a fost ales membru titular al Academiei Române în locul rămas vacant după tragica dispariţie a lui Nicolae Iorga.

Discursul său de recepţie la Academie este consacrat marelui său înaintaş de la instituţia nemuritorilor şi intitulat „Nicolae Iorga, istoric al românilor". Gheorghe Brătianu a întreprins cercetari ample în domeniul istoriei naţionale şi universale. Debutul publicistic şi l-a făcut la vârsta de 18 ani cu un important studiu intitulat „O oaste moldovenească acum trei veacuri", studiu pe care Nicolae Iorga i l-a apreciat şi i l-a publicat în „Revista Istorică" nr. 3-6 din 1916. Munca depusă de timpuriu în domeniul istoriei a continuat-o cu metode penetrante, a făcut investigaţii în arhivele romane şi europene şi a elaborat un impresionant număr de lucrări. Multe dintre ele au fost publicate în limba franceză, lucrări prin care s-a făcut cunoscut între marii istorici europeni. A participat la numeroase reuniuni şi congrese ştiinţifice internaţionale cu lucrări valoroase, impunând ştiinţa istorică românească alături de cea a ţărilor de înaltă civilizaţie şi cultură, iar în ţară a creat o adevărată şcoală de istorie şi a fost deschizător de drumuri în multe sectoare ale domeniului. Opera sa este vastă, totalizează sute de lucrări, în care abordează o tematică de un foarte larg orizont: lupta de la Baia, cartea de judecată a lui Vasile Lupu, piatra de mormânt a lui Negru Vodă, comerţul pe Dunăre, concepţia modernă despre istoria medievală, Radu Basarab, Dimitrie Cantemir, formarea poporului român, continuitatea neîntreruptă a poporului român pe teritoriul Daciei, războiul de independenţă, criza ideii de progres, probleme privitoare la frontiera romano-rusă, Marea Unire, ideea unităţii politice a românilor, problema aromânilor, învăţământul în Extremul Orient, cultul european, originea statelor Moldovei şi Ţării Româneşti, politica externă a României, tranzacţia în politica externă, pregătirea unirii Ardealului, problema noilor elite şi liberalismul, legăturile românilor cu turcii, diviziunea Imperiului Roman, politica externă a regelui Carol I, politica lui Napoleon al II-lea şi principiul naţionalităţilor, Bismark şi Ion Brătianu, sisteme politice europene, Academia Mihăileană, echilibrul în politica lui Ştefan cel Mare, mareşalul Averescu, politica Cehoslovaciei şi minorităţile, Ferdinand I, geopolitica, Plevna, spiritul critic, Mihail Kogălniceanu, Mark Blok. Urmează o serie de teme, fiecăreia consacrându-i mai multe lucrări: Curtea de Argeş, Cuza Vodă, Nicolae Iorga, Cetatea Albă, Bucovina, Bizanţul, Moldova, drepturile istorice şi naţionale asupra Basarabiei, Sfatul Domnesc şi multe altele. Renumite sunt lucrările: O enigmă şi un miracol istoric: poporul român; Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti; Marea Neagră. Ultima constituie unul din grandioasele sale proiecte. A elaborat-o în condiţii deosebite. În ultima perioadă, comuniştiii l-au scos din învăţământ şi i-au impus domiciliul obligatoriu. În asemenea condiţii nu putea să meargă la bibliotecă pentru documentări suplimentare, lucrând numai pe baza datelor pe care le avea adunate mai dinainte. Datorită pregătirii enciclopedice şi muncii sale sporadice, a reuşit într-un timp scurt să dea o operă grandioasă prin care a contribuit mult la evoluţia ştiinţei istorice.

Pe lângă activitatea de istoric şi profesor universitar, s-a ocupat şi de politică. În viaţa politică, Gheorghe Brătianu se pare că este prezent din 1926. La 20 iunie Nico-

lae Iorga îl utilizează ca mesager al său pentru I.C. Brătianu. Prin intermediul fiului, istoricul politician îi transmite liderului liberal acordul său la răsturnarea de la putere a generalului Averescu. Prezența certă în viața politică este atestată de alegerea sa pe listele PNL în camera Deputaților în 1927, situație ce se repetă şi în anii 1928, 1931, 1932 si 1933. Este totodată şeful organizației liberale din Iaşi. Când, în 1930 Mihail Manoilescu se zbătea din răsputeri să-l aducă pe prințul Carol în țară, Gheorghe Brătianu i-a comunicat prințului că el nu se va împotrivi revenirii, cu toate că Partidul Național Liberal este categoric împotrivă. Problema restaurației şi a atitudinii față de noul monarh crează valuri în PNL. Organizațiile din Muntenia susțin punctul de vedere al lui Ghe. Brătianu, iar acesta propune convocarea Congresului partidului. Propunerea sa este considerată inoportună de către Vintilă I.C. Brătianu, şeful partidului şi unchiul său. Pentru aceasta, Gheorghe Brătianu a fost exclus din PNL şi astfel se produce o sciziune a partidului. El este secondat în acțiunea sa de C.C. Giurăscu, P.P. Panaitescu, Alexandru Rosetti, G.M. Cantacuzino, Ion Gh. Maurer (viitor premier comunist), Scarlat Lambrino, etc[2]. La 15 iunie 1931 se produce sciziunea, imediat după actul de restaurație, când Ghe. Brătianu anunță formarea unui nou P.N.L. (georgist). Noul partid participă la alegeri şi obține în 1931, 1932, 1933 Şi 1937 rezultate încurajatoare. Şeful partidului, al cărui prestigiu este datorat onestității şi curajului civic şi politic, are intervenții tăioase în parlament. De exemplu, îşi afirmă poziția în Parlament, referitoare la „soluția" diminuării efectelor crizei în care se află România din 1929 oferită de guvernarea naționalist-țărănistă. El respinge „Planul de la Geneva, care era echivalent cu predarea necondiționată a țării marelui capital internațional, susținând, citându-l pe Otto von Bismark, că este mai uşor de suportat cedarea unui teritoriu decât controlul străin înăuntrul granițelor țării[3]. Ca orice istoric român patriot, ştie prea bine ce grave consecințe a avut şi are asupra țării vecinătatea cu U.RS.S. Este reticent şi față de demersurile lui N. Titulescu în chestiunea restabilirii relațiilor diplomatice cu această țară, ca şi în problema încheierii unui pact de asistență mutuală cu Sovietele. Situația economico-socială din acea perioadă şi menținerea țărăniştilor la putere îl fac însă pe liderul „georgiştilor" să dea de înțeles că partidul său este în măsură să stopeze criza şi să redreseze situația. O primă tentativă de împăcare a liderilor celor două partide liberale are loc în 1933, dar este ratată. Gh. Brătianu vrea ca I. Gh. Duca să piardă şefia „bătrânilor liberali", iar guvernul să fie prezidat de dr. C. Angelescu. El amenință organizarea unor manifestații populare la Bucureşti în ziua de 15 noiembrie 1933. Speriat, regele Carol al II-lea consimte reinstalarea liberalilor la guvernare, acceptându-l fără entuziasm, pe I. Gh. Duca în postura de prim-ministru. Din decembrie 1933, după asasinarea lui Duca, la şefia guvernului liberal este adus „omul regelui", Gh. Tătărăscu, motiv suplimentar de dezamăgire a liderului P.N.L.-georgist şi de accentuare a atitudinii anticarliste. În 1938 P.N.L.-georgist a revenit şi a fuzionat cu Partidul Național Liberal din considerentul că, în situația în care se află țara, trebuia să existe partide puternice.

Dacă în privința atitudinii față de U.R.S.S., pozițiile celor doi lideri liberali, Dinu şi George Brătianu sunt aproape identice, pe relația cu Germania ele se diferențiază. Ghe. Brătianu este pentru apropierea de Germania, considerând că reprezintă puterea mondială a momentului şi viitorului, de care România are nevoie să contrabalanseze amenințările ruseşti.

Înainte de actul abdicării, Carol al II-lea încearcă o ultimă manevră: formarea unui guvern de uniune națională sub preşedinția generalului Ion Antonescu, Gh. Brătianu refuzând funcția de vicepreşedinte în acest cabinet. Chiar dacă Dinu şi Gheorghe Brătianu se află în tandem în jocurile politice de culise sau oficiale ale perioadei antonesciene, „nepotul" are unele atitudini diferențiate față de liberali şi țărănişti. El este rezervat şi chiar opozant colaborării cu forțele politice de stânga în acțiuni ce vizează doborârea regimului antonescian.

„În dimineața zilei de 23 august, într-un efort de ultimă oră de a-l convinge pe mareşal să încheie un armistițiu, Maniu şi Constantin Brătianu i-au cerut istoricului Ghe. Brătianu, nepotul liderului liberal, să se folosească de respectul de care se bucură din partea conducătorului României, pentru a-l convinge să se întâlnească cu regele în acea după-amiază. Mareşalul a ascultat argumentele lui Brătianu şi a acceptat să meargă la Palat, dar cu condiția ca Maniu şi Gheorghe Brătianu să-i trimită până la ora 15 o scrisoare în care să confirme faptul că ei îl susțin în semnarea armistițiului... Gh. Brătianu nu i-a găsit nici pe unchiul său, nici pe Iuliu Maniu, şi, de aceea, nu a putut îndeplinii condiția mareşalului de a-i aduce până la ora 15 o scrisoare de la cei doi lideri. Când Ghe. Brătianu s-a întors la mareşal cu mâna goală, acesta din urmă s-a înfuriat şi a spus că Mihail Antonescu va merge singur la Palat şi îi va prezenta regelui scuzele sale[4]".

Gheorghe Brătianu a fost arestat în noaptea de 5 spre 6 mai 1950 şi dus la Ministerul de Interne, iar de acolo a fost transportat la închisoarea de la Sighetul Marmației, într-o dubă cu Constantin C. Giurescu, Constantin Bebe Brătianu, Napoleon Crețu, Radu Portocală şi alții, dar Ghe. Brătianu era singur într-o boxă a dubei. Şi în închisoare a fost repartizat singur în celula 73. Decesul său s-a produs în noaptea de 24 spre 25 aprilie 1953. În legătură cu moartea sa sunt trei ipoteze: asasinarea, sinuciderea, moarte cauzată de boală. Fiecare este atât de temeinic susținută încât ar putea fi adevarată[5]. Cert este că prin moartea lui s-a pierdut un savant. Avea 55 de ani!

Bibliografie

[1] Florian Tănăsescu, Nicolae Tănăsescu, *Constantin (Bebe) Brătianu – Istoria PNL la interogatoriu*, Ed. Paralela 45, 2005, pag.186;

[2] *Ibidem*, p. 190

[3] *Ibedim*, p. 197

[4] Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România; Gheorghiu-Dej şi statul polițienesc, 1948-1965*, Ed. Polirom, 2001, pp. 44-45;

[5] Nuțu Roşca, *Închisoarea elitei româneşti, Compendiu*, Sighetul Marmației, 2006, p. 61

Motorsportul argeşean se conjugă... la trecut!

ing. Nicolae COSMESCU

Să scrii despre Argeşul sportului auto de nivel de vârf este o provocare incitantă, dar în acelaşi timp şi excitantă. Ca unul care am trăit mulţi ani fenomenul, sau am fost în preajma sa, nu puteam să nu ridic mănuşa.

Iar cum de ceva timp zgomot de motoare performante şi „parc închis" nu am mai perceput în Piteşti, primul pas în documentare l-am făcut accesând site-ul fostei Federaţii Române de Automobilism şi carting, dar şi pe al celei care i-a luat locul. Unde nu am găsit decât clasamentele naţionale ale ultimului an. Nu am fost prea caustic în „aprecierile" la adresa meschinei cantităţi de informaţii furnizate de forul sportiv, zicându-mi că dacă memoria electronică nu i-a păstrat decât pe cei mai recenţi performeri, memoria pasionaţilor ar trebui să cunoască măcar numele marilor învingători, dacă nu chiar ale tuturor acestora.

Învingători care, timp de decenii, purtau nume de sportivi şi de echipe convieţuind alături de noi. Printre noi. Pentru gloria lor, dar şi spre bucuria ascunsă a concitadinilor că aceştia „sunt de-ai noştri". Acum, cu una sau două excepţii care oricum nu sunt de natura excepţiilor ce confirmă regula, nimic nu mai aminteşte de înfloritorul Argeş automobilistic de altădată. Şi nici aceste singure excepţii nu ar fi spus nimic cuiva care n-ar fi avut un cât de cât habar despre lumea curselor româneşti.

Timp de mai bine de trei decenii, cu o perioadă de excelenţă de 15-17 ani, argeşenii, localnici sau nu, dar „înrolaţi" în grupări argeşene, au reuşit să cucerească în jur de 85% din titlurile naţionale puse în joc. Aceştia şi reuşitele lor aparţin patrimoniului judeţului. Fiecare a avut o contribuţie majoră la creşterea prestigiului Argeşului.

Aşa ceva nici toate disciplinele sportive la un loc nu au reuşit, în întreaga istorie a sportului din acest perimetru geografic. Ei bine, automobiliştii au cucerit circa 230 de titluri! La individual şi echipe! Lumea ştie prea puţin sau deloc de aceste isprăvi.

Unele prezentări pot părea apologetice doar celor care nu sunt familiarizaţi cu competiţiile, cu rezultatele de excepţie şi mai ales cu faţa nevăzută a obţinerii acestora. Simplul fapt că eşti campion, că eşti cel mai bun dintre conaţionali, creează o aură deosebită realizatorului. Iar dacă pătrunzi în culisele lumii performanţei, va dispărea orice îndoială că aceasta nu este şi fabuloasă. Inaccesibilă omului normal. Perspectivă din care, mai repede poate să nu fi fost suficient de flatant cu ei. Însă, aşa a fost pe atunci. Au fost vremuri de poveste. Cu siguranţă, cele mai multe nu s-au spus. Trist este că toate sunt cu „a fost odată"!

Eroii din rândurile ce vor urma au fost campioni ai României. Şi nu de conjunctură. Sunt oameni de talent, care au pus pasiune şi au servit cu devotament sportul. Spre deosebire de cei despre care se spunea că „vin la curse numai să se distreze şi de aceea nu realizează nimic, sau realizează foarte puţin". Asupra lor s-a aşternut deja uitarea.

Ar fi fost însă mult prea frumos ca aceste vremuri, aproape paradiziace, să dureze o veşnicie! O vorbă de duh spune că „perioadele de reuşită maximă sunt extrem de fragile". Confirmarea o avem: sportul auto argeşean a devenit amintire. În faţa stuporii unei astfel de constatări, în prima secundă am vrut să cred că sunt victima unui vis urât, un coşmar din a cărui angoasă te poţi sustrage uşor, trezindu-te. Ei bine, nu! Nu era totuşi un vis adevărat, fie el chiar şi coşmar. Era realitatea însăşi. Deziluzia cea mai crudă, ce depăşeşte uneori în intensitate duritatea unui vis urât: niciun argeşean în „cartea de aur" a învingătorilor unei competiţii! Nicio echipă care în „coada" numelui să aibă înscris cuvântul Piteşti! Adică, nu mai e nimic! E deja mult prea mult de îndurat! Lucru cert, realitatea-coşmar bate întotdeauna visul omolog.

La vremurile sale de mare glorie sportivă, exprimarea „Argeşul automobilistic" devenise aproape pleonastică. Acum, un Argeş fără automobilism frizează nonsensul. Şi atunci, nouă, argeşenilor, nu ne mai rămâne decât să trăim amintiri?

Cândva, într-o discuţie pe „tema trăitului din amintirile frumoase" ce au existat în timpul unei relaţii sfârşite, o cunoştinţă îmi spunea că afirmaţia citată nu este adevărată. Cel mai sigur, din astfel de amintiri frumoase se poate muri.

De aici şi acest exerciţiu, acest *remember* a tot ce a fost spectaculos, mare, glorios şi admirat în sportul auto argeşean. Să nu uităm că a existat. Şi cel mai adesea a fost strălucitor. O facem nu pentru a muri, ci pentru a-l reînvia. Măcar în memorie! Fiindcă, chiar şi ce a fost cu ani în urmă, chiar şi puţini ani, se uită.

Cam aşa scrisesem în Prefaţa cărţii mele „Cu acceleraţia la planşeu", apărută în 2008. Din fericire pentru noi argeşenii, de câtiva ani pe firmamentul sportului auto românesc a apărut o stea de maximă strălucire, care vine să se alăture constelaţiei de care tocmai am vorbit: Valentin Porcişteanu. Locuitor cu acte în regulă al Piteştiului. O floare singulară într-o grădină plină altădată cu orhidee. Cu toate rezultatele de excepţie obţinute, acest mare pilot, devenit între timp campion absolut al României, nu a figurat printre nominalizaţii la distincţia de „Fiu al Argeşului şi Muscelului"!? De ce? Cel mai sigur, din ignoranţă.

Este motivul pentru care este bine ca aceste rânduri să apară, să fie cunoscută contribuţia noastră la îmbogăţirea istoriei sportului cu motor autohton. Să ştim cum a fost. Să ne mândrim că avem istorie. Şi nu oarecare, ci sublimă.

RECURSUL LA ISTORIE

Ani buni, până să se audă zgomot de motoare de automobile cu pretenţii de performanţă, nevoia piteştenilor de dispute „roată la roată" le-a fost satisfăcută de concursurile moto. Care se organizau cu regularitate în prima jumătate a **anilor '60**. Întreceri la care am avut şansa să asist.

Se produceau pe un circuit stradal, zis pretenţios *intra-muros*, şi la ele luau parte „aşii" locali, cu motocicletele personale, la care tot meştereau savant în speranţa că vor mai câştiga ceva cai-putere, necesari pentru a se im-

pune. La vremea aceea erau motoare importate preponderent din „lagărul socialist”: CZ-uri, MZ-uri, Jawa şi alte Ij-uri. Starul se dădea de pe Bulevardul Republicii, după care traseul vira stânga pe lângă Grădina publică, pentru a face imediat tot stângă, pe HCC. Pe care competitorii mergeau în plin până la fosta Statuie, actualmente lăcaşul clădirii Finanţelor Publice. Unde frânau viril fiindcă trebuiau să negocieze un alt viraj, tot stânga, după care urma linia de start-sosire. Un traseu de viteză, la care luau parte şi câteva reprezentante ale sexului frumos. Puţine, desigur. Şi nu o făceau doar din cochetărie, bravadă sau nevoia de surplus de adrenalină. Ne miră sau nu, dar se întâmpla adesea să umilească un număr oarecare de bărbaţi! Să nu credeţi că aceştia cedau din prea multă politeţe sau din plăcerea de a le privi din spate! Nicidecum.

Specific „tancodromului” era praful în exces ridicat de trecerea motocicletelor.

Pe acest traseu se aliniau uneori şi motociclişti din alte oraşe, oameni cu experienţă bogată, obţinută prin angajarea în disputele campionatului naţional. Atunci se puteau vedea şi auzi motoare „adevărate”, ce nu lăsau nicio şansă localnicilor.

Ca o recunoaştere a interesului pentru motociclism, Piteştiul a figurat în câteva ocazii în calendarul naţional motocros. Traseul pe care se alerga era un teren accidentat, fiindcă aşa cerea specificul disciplinei, situat în spatele actualului stadion „Nicolae Dobrin”. Zonă cunoscută şi sub numele de „tancodrom”. Întrucât la vremea aceea aparţinea armatei şi era destinat tocmai acestui scop, antrenamentului tanchiştilor.

Despre „tancodrom”, fostul mare sportiv al acelor vremuri, maestru sportului Ovidiu Puiu, din echipa braşovenilor de la uzina „Steagul Roşu”, îşi mai aduce aminte doar că era spectaculos, dar „se ridica foarte mult praf”. Acest traseu a găzduit în anul de graţie 1965 chiar şi o întrecere internaţională.

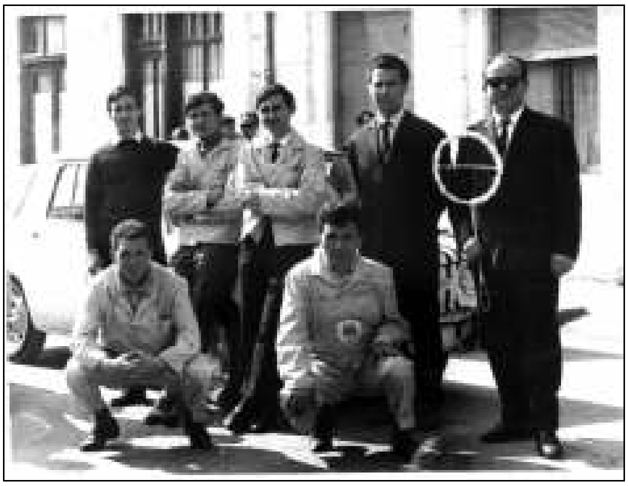
Nu au fost însă mulţi anii în care piteştenii s-au putut delecta cu astfel de dispute. Etapele de campionat nu au mai vizat Piteştiul, iar întrecerile locale de viteză s-au redus la dispute eliminatorii, la care luau parte câte doi motociclişti. Întreceri ce se derulau pe pista de atletism a stadionului din Ştrand. Acestea au durat şi mai puţin, după care au devenit amintire. Fotbalul îşi cucerise drepturile de sport-rege în pasiunile piteştenilor.

Vor trece câţiva ani, sălbatici din această perspectivă, până când Argeşul va începe să devină „pământul făgăduinţei” pentru cei doritori să se evidenţieze în competiţiilor motorizate. De data aceasta, cele auto.

ÎNCEPUTUL LEGENDEI

Colibaşi, undeva la nord de Piteşti. Într-o după-amiază din toamna anului 1968, un grup de circa 70 de persoane aştepta nerăbdător începerea selecţiei pentru constituirea echipei de competiţii a tinerei întreprinderi argeşene de automobile. 70 de salariaţi din mai toate categoriile şi secţiile au răspuns unei iniţiative lansate de directorul comercial şi răspândită cu viteza luminii în toate sectoarele. Condiţia participării era una singură: să posezi permis de conducere. Restul îl făcea fiecare cum se pricepea mai bine. Era vorba de un test ce conţinea parcurgerea unui tur de pistă, dar nu aşa cum arata el, şi cum îl ştiu toţi „uzinarii” de mai bine de trei decenii. Era un tur presărat cu câteva elemente de îndemânare. Toate fuseseră gândite de un grup de iniţiativă. Sufletul grupului era un tânăr inginer, Mircea Ilioaea.

Cum momentul începerii se prelungea supărător, fiecare, după tupeul cu care era înzestrat, căuta să pozeze fie în „cel mai tare din parcare”, fie în asul aşilor, fie mai ştiu eu cum. Ca la orice examen. În fine, soseşte şi automobilul pe care fiecare îşi va etala talentele. Era o Dacia 1100, condusă de Gheorghe Morassi, pe atunci şoferul directorului citat. Venise momentul adevărului. Din clipa aceea, singurul care a mai „vorbit” a fost cronometrul. Seara, la încheierea testului, verdictul a căzut cu brutalitate pentru cei mai mulţi, fiindcă locuri erau cât să le numeri pe degetele de la o mână. Într-o ordine oarecare, cei „admişi” purtau numele de Gheorghe şi Florin Morassi, Ion Gîrjoabă, un foarte tânăr inginer, Ion Gheorghe şi Mircea Ilioaea. Dacă aveţi impresia că aceşti fericiţi şi-ar datora accesul în echipa uzinei implicării în organizarea probei de selecţie, vă înşelaţi! Şi veţi avea imediat şi dovada.

Prima distribuţie: sus, Gelu Man (al doilea din stg.) şi Mircea Ilioaea (al treilea din stg.); jos, de la stânga la dreapta, Florin şi Gheorghe Morassi.

Oradea, **29 martie 1969**. La startul unui raliu numit, conspirativ parcă, de „nord-vest”, găsim aliniată şi echipa celor de la U.A.P. Pentru cei „născuţi mai târziu”, cele trei

inițiale semnificau Uzina de Autoturisme Pitești. Ea se angajase în ediția din acel an a campionatului național, ce începea în orașul de pe Criș. O echipă debutantă, dar ce echipa! Cea a primei uzine românești constructoare a acestui obiect de cult, de plăcere sau necesitate, atât pentru bărbați, cât și pentru femei, care este automobilul. De aceea și era privită cu un melanj de curiozitate, simpatie și mai ales invidie. Să nu credeți că dacă erau „de uzină”, cele trei Dacii 1100 cu care veniseră piteștenii erau și preparate într-o manieră specifică întrecerilor auto. Ar fi o altă eroare. Nu aveau nimic în plus față de alte surate d-ale lor, ce ieșeau de pe banda de montaj. Cu excepția a două dungi longitudinale, ce le făceau să pară mai sexy. În rest, totul de serie. Inclusiv pneurile. Care deși erau Dunlop, erau diagonale, de unde și o derivă uriașă, ce nu făcea deloc ușoară conducerea mai virilă. Despre asistență nici nu putea fi vorba la ora aceea. Doar câteva piese de strictă necesitate, luate la bord. Atât! Destul de spartane condiții, însă ele erau datorate mai ales lipsei de experiență în acest sport. Dar aceasta era o stare de fapt ce nu va mai dura mult.

Cine au fost acești primi reprezentanți ai uzinei? Îi vom nominaliza în ordinea în care au intrat în memoria pasionaților. Echipajul recunoscut drept numărul unu era alcătuit din Mircea Ilioaea și mecanicul Gelu Man. Următorul cuplu îl avea la volan pe Gh. Taffet, acompaniat de Ion Gîrjoabă. În sfârșit, a treia mașină era „ocupată” de frații Morassi. Toate aceste echipaje nu s-au constituit însă în urma vreunor combinații savante, sau pe criterii de compatibilitate horoscopică. Pe atunci, nu putea fi vorba de așa ceva. Ele s-au format pur și simplu pe baza afinităților dintre componenți. Puțin mai târziu, lor li se vor atașa nume ca Ion Răuță și Ilie Olteanu. Așa au intrat ele în sufletul argeșenilor, mândri că acum sportul în județul lor nu se mai baza doar pe F. C. Argeș și magicianul Nicolae Dobrin, ci mai există o echipă angrenată în lupta pentru supremație.

Oradea, **o zi mai târziu**. Poate nu vă vine să credeți, dar la finalul întrecerii, echipa uzinei a ocupat locul secund, grație rezultatului excelent al cuplului Ilioaea-Man (locul trei la „general” și locul întâi la clasa lor)! Magnific! Incredibil!

Iar bravii piloți nu se băteau tot cu începători, cum erau ei, atunci. Exista o adevărată divizie de alergători cu vastă experiență și palmares prestigios. Adevărate autorități în materie. Era acolo, la Oradea, Marin Dumitrescu, un mare campion și un adevărat meseriaș într-ale preparării mașinilor pentru raliuri. El se formase cu ani în urmă, în bătălii aprige purtate cu marile legende ale automobilismului românesc interbelic. Era și Puiu Aurel, un arhitect brașovean care impresiona pe toată lumea atât în mașină, cât și în afara acesteia. Figură distinsă, calmitate exemplară, rasă. Stil de conducere elegant, impetuos și extrem de eficace. El era campionul acelor ani.

Dacă de aceștia poate nu ați auzit, de Eugen Ionescu Cristea probabil că da, fiindcă a alergat până prin anii ’90. Atunci, „Genu” era un tânăr de circa 30 de ani, noua stea ce urca vertiginos pe firmamentul curselor românești. Era doldora de talent nativ. Câștigase în toamna anului precedent Raliul Balcanic și era de departe vedeta momentului. În plus, era un adevărat *show-man*.

Și mai erau câțiva piloți care se făcuseră remarcați în cursele anilor dinainte. Majoritatea erau de „peste munți”. Ei alergau pe mașini străine, ce acuzau puteri net superioare produsului „made in Romania”. Așadar, o concurență deloc tandră. Iar să fii învins doar de doi dintre aceștia, nu era la îndemâna oricui. Doar a celor plini de talent.

În întrecerea următoare, numită acum „Raliul de Sud-Vest”, fiindcă se desfășura în zona Timișoarei, minunea nu se mai repetă la dimensiunea ei primordială. *C’est la vie*!

Ilioaea-Man și a lor Dacia 1100 au stupefiat lumea raliurilor etalând două victorii consecutive, ce i-au plasat în poziție de favoriți la titlul de campioni absoluți.

Dar de acum, băieții știau ce au de făcut. Prin mijlocirea unui lucrător silvic din zona Rucărului, prieten cu Florin Morassi, sportivii uzinei reușesc să se antreneze pentru „macadam” în condițiile unui drum forestier închis circulației pe timpul prezenței lor acolo. Se deslușesc tainele balansului mașinii în vederea virajului, a transferului de mase în fazele de accelerare și frânare, de control al derapajului. Iar rezultatele încep să se vadă. În următoarea probă de campionat, „Raliul Mânăstirilor”, disputată pe **10 și 11 mai 1969**, la el „acasă”, Ilioaea și navigatorul său reușesc o premieră absolută: locul întâi în clasamentul general! O ispravă de-a dreptul ieșită din comun pentru ei, și cu certitudine neașteptată în tabăra competitorilor români. Chiar dacă ea a fost facilitată de problemele altora, posesori de mașini mult superioare, performanța în sine nu pierde nimic din strălucire. Adagiul atât de uzitat că „nimeni nu e profet în țara lui”, nu a fost valabil și în acest caz. Mircea era nativ din zona Neamțului. Dar asta nu a fost tot. Piteștenii mai obțin un loc pe podiumul mare prin echipajul Ion Răuță-Nelu Gîrjoabă, sosit pe locul al treilea. Un debut de-a dreptul fulminant al pilotului care-i luase locul lui Tafett în echipă.

Faptul că echipajul-vedetă al uzinei a triumfat și în următoarea etapă, la Sibiu, pe ploaie, nu a mai surprins pe nimeni. El intrase deja în galeria celor capabili să flirteze cu victoria.

Așa se face că înaintea ultimei etape (dar ce etapă!), „Raliul României”, ce avea ca punct de plecare și sosire Piteștiul, cuplul Ilioaea-Man „juca” titlul de campion absolut cu brașovenii Aurel Puiu-Constantin Pescaru, un duo redutabil, cu numeroase succese în palmares.

(va urma)

Liviu Rebreanu – promotor al existenței și culturii tradiționale românești

dr. Marius ANDREESCU

I. ARGUMENT

La câțiva kilometri de Pitești, în vatra satului Valea Mare, aparținând de comuna Ștefănești, se află o casă, care astăzi, din nefericire, nu este bine pusă în valoare, ce semnifică prin ea însăși personalitatea marelui scriitor Liviu Rebreranu, care în ultima parte a vieții sale a locuit-o. Semnificativ este faptul că autorul romanelor „Ion" și „Răscoala" a ales să-și petreacă ultimii ani de viață pe meleaguri argeșene, în apropierea Piteștiului, tocmai pentru că mediul unui sat din apropierea orașului corespundea din plin particularităților sale intelectuale și sufletești, regăsindu-se astfel nu numai prin idei și sentimente, dar și prin existența sa în universul inefabil al naturii și al satului românesc.

Se cuvine, deci, a sublinia în câteva gânduri și modeste cuvinte personalitatea aceluia care s-a dorit a fi un susținător al culturii tradiționale românești, pornind de la această realitate faptică a prezenței marelui scriitor pe meleaguri argeșene, în apropierea Piteștiului.

Casa în care a trăit Rebreanu în satul Valea Mare, comuna Ștefănești, a fost aproape uitată și chiar neglijată de autorități în ultima perioadă. În imobil a funcționat o perioadă un dispensar, după care Muzeul Județean Argeș l-a preluat și a încercat sa-l amenajeze ca și casă memorială. Din 2010, după retrocedarea proprietății moștenitorilor, obiectele expuse la Valea Mare au fost transportate la Muzeul Județean, moment care a marcat totodată încetarea existenței modestului muzeu amenajat în memoria scriitorului. O bună perioadă de timp, noii proprietari ai casei în care a locuit Liviu Rebreanu nu s-au îngrijit de valorificarea acesteia, mai trist este faptul că nici autoritățile nu au întreprins aproape nimic în acest sens. De aceea, modesta noastră încercare se dorește a fi și un argument pentru a readuce în circuitul cultural casa în care a locuit Liviu Rebreanu la Valea Mare, un asemenea fapt fiind o datorie morală a acelora care într-un fel sau altul se ocupă de administrarea valorilor culturale românești.

Nu avem intenția de a face o analiză și nici măcar o prezentare a operei geniale a ilustrului scriitor, fapt de altfel realizat în numeroase monografii care i-au fost dedicate. Încercarea noastră vizează un alt aspect și anume semnificațiile filosofice care răzbat din creația autorului și în mod deosebit din discursul de recepție pe care acesta l-a susținut la Academia Română.

Liviu Rebreanu este unul din puținii creatori care leagă în mod existențial ontologicul de valoare. Într-o epocă, ce continuă și în prezent, în care valoarea este considerată ca un element pur ideatic desprins de existență, cu consecința formării unui sistem abstract care încearcă a se impune dimensiunii concrete existențiale a omului și societății, Rebreanu, exprimând particularitățile omului în realitatea sa românească argumentează, în întreaga sa operă literară și în mod special în monumentala sa alocuție de la Academia Română, pentru o reconsiderare a valorii în special și a culturii în general, în sensul că existența în toată dimensiunea sa concretă este aceea care poartă și dă semnificație principiilor și idealurilor din sistemul oricărei elaborări culturale, inclusiv filozofice. Altfel spus, Liviu Rebreanu susține ca nimeni altul legătura indisolubilă dintre etic și ontologic, așa cum se regăsește în personalitatea poporului român.

Mai înainte, însă, de a insista asupra acestui aspect este util a încerca o privire fugară asupra biografiei marelui scriitor, pornind însă de la ideea că, în persoana sa, viața și opera se interpretând în mod dialectic sau cum spunea Constantin Noica, opera scriitorului nu este numai o simplă expresie a existenței acestuia, ci este însăși existența sa.

II. REPERE ÎN BIOGRAFIA ȘI CREAȚIA MAESTRULUI

La 27 noiembrie 1885 se năștea Liviu Rebreanu într-un sat din Bistrița-Năsăud. A fost primul din cei 14 copii ai învățătorului Vasile Rebreanu și Ludovicăi, mama sa. În anul 1889, familia Rebreanu s-a mutat în comuna Maieru, pe Valea Someșului. Referitor la această perioadă de viață, în memoriile sale scriitorul spunea: „în Maieru am trăit cele mai frumoase și mai fericite zile ale vieții mele. Până ce, când se împlinesc 10 ani, a trebuit să merg la Năsăud, la liceu". Este bine să amintim că în scrierile sale de început, multe cu caracter de însemnări personale, Rebreanu evocă cu multă afecțiune oamenii pe care i-a întâlnit în copilăria sa în aceste ferice locuri pe care nu le-a uitat niciodată.

Viitorul scriitor a făcut școala elementară la Maieru, iar gimnaziul grăniceresc în orașul Năsăud, în perioada 1895 – 1897. A urmat, apoi, liceul german la Bistrița (1897 – 1900), Școala de honvezi în orașul Șopron din Ungaria (1900-1903) și Academia Militară la Budapesta în perioada 1903 – 1906.

După finalizarea studiilor, a ajuns ofițer în armata austro-ungară. În această perioadă se remarcă preocupările sale: lecturi, conspecte și proiecte dramaturgice.

A demisionat însă curând din funcția militară pe care o îndeplinea și a revenit la Prislop pentru a se dedica scrisului. Liviu Rebreanu remarca: „Aici (la Prislop – n.n.) am luat cunoștință cu țăranul român, aici l-am cunoscut mai bine, aici m-am impregnat de toate suferințele și visele lui – lucruri care aveau să treacă mai târziu în literatura mea".

Ulterior, a îndeplinit diferite funcții administrative:

ajutor de notar în comuna Măgura Ilvei şi Nimigea şi funcționar la Primăria din Văraia. Menționăm fără a intra în amănunte incidentul din anul 1910, când, datorită activității sale publicistice ce nu convenea autorităților austro-ungare, la solicitarea acestora, Liviu Rebreanu a fost arestat şi deținut în închisoarea Văcăreşti pentru a fi extrădat justiției ungare. Într-un memoriu adresat autorităților române în luna mai din acelaşi an, tânărul scriitor menționa că adevărata pricină a cererii de extrădare constă în activitatea sa publicistică pe care, anterior, a desfăşurat-o în slujba românilor de peste munți. După o lungă detenție la închisoarea Văcăreşti eşti întemnițat la Ghiula, în Ungaria. La fel ca şi alți mari oameni de cultură români, care într-un fel sau altul au cunoscut pe nedrept represiunile unui regim politic ostil, Liviu Rebreanu nu a abandonat activitatea sa culturală, detenția nu l-a împiedicat să-şi continue creația şi preocuparea pentru adevăratele valori. În detenție, Liviu Rebreanu realizează traduceri şi scrie mai multe lucrări care vor fi publicate peste ani, la Bucureşti, în paginile „Universului Literar" şi almanahul „Adevărul". A întocmit în aceeaşi perioadă de detenție un proiect sumar al romanului „Zestrea".

A trecut prin numeroase dificultăți financiare în perioada anilor 1910 – 1915, fără însă a abandona drumul pe care se angajase pentru desăvârşire culturală şi artistică. Tot din însemnările maestrului, evocăm următoarele gânduri, în opinia noastră edificatoare pentru eforturile pe care acesta le depunea şi dorința sa de perfecțiune în ale spiritului: „A trebuit să-mi dau seama că dacă vreau să realizez ceva, trebuie să nimicesc în prealabil, în sufletul meu şi în mintea mea, tot ce mi-au împrumutat atâția ani de mediu străin, tocmai la vârsta cea mai accesibilă tuturor influențelor, şi că aceasta nu se poate împlini cu adevărat decât acolo unde voi respira o atmosferă românească absolut pură şi ferită de miasmele de până ieri".

La 27 august 1916, România a declarat Război Austro-Ungariei. Fostul ofițer s-a oferit voluntar în armata română, dar nu i s-a aprobat cererea. În 6 decembrie, armatele germane ocupă Bucureştiul. Liviu Rebreanu se afla într-o situație dificilă, având în vedere conflictele anterioare cu autoritățile austro-ungare. S-a izolat cât a putut de mult şi închis în casă, a continuat să lucreze la romanul „Ion". Tot în această perioadă, fratele său, Emil Rebreanu, ofițer în armata austro-ungară este acuzat de dezertare şi spionaj, fiind condamnat la moarte. Acesta este evenimentul care mai târziu avea să-l determine pe Liviu să scrie romanul „Pădurea spânzuraților".

În decembrie 1929, scriitorul a fost numit director al Teatrului Național din Bucureşti, funcție pe care a deținut-o timp de un an. S-a implicat în numeroase proiecte culturale, dar a fost dezamăgit de politicianismul vremurilor şi imposibilitatea de a finaliza ceea ce el îşi dorea atât de mult pentru renaşterea culturală a poporului român. Pe fondul acestor cumplite dezamăgiri înregistrate în conducerea treburilor publice, Rebreanu a demisionat din conducerea Direcției Educației Poporului. La începutul anului 1941, a fost numit din nou director al Teatrului Național. În anul 1942, ia parte la un turneu de conferințe despre cultura românească organizat în mai multe capitale europene. De remarcat că acest efort s-a dorit a fi unul pur cultural şi nu politic. Rebreanu a susținut în conferințele europene că: "Nu vrem niciun fel de politică, ci numai literatură".

După ce a demisionat din funcțiile publice, Liviu Rebreanu a cumpărat, în anul 1930, casa de la Ştefăneşti, pe care a stăpânit-o până la 1 septembrie 1944 când a încetat din viață, la vârsta de 59 de ani. La 3 septembrie 1944 este înmormântat în cimitirul bisericii din Valea Mare, pentru ca mai apoi să fie mutat la Cimitirul Bellu din Bucureşti. La Valea Mare, lângă Piteşti, avea să scrie romanele „Răscoala", „Jar", „Gorila" şi „Amândoi".

Încă din timpul vieții, personalitatea marelui romancier a fost recunoscută şi s-a bucurat de onoruri cuvenite. În anul 1920 i-a apărut romanul „Ion", distins cu premiul „Năsturel Herăscu" al Academiei Române, urmat, în anul 1922, de „Pădurea spânzuraților" pentru care Societatea Scriitorilor Români i-a decernat „Marele premiu al romanului". Referitor la creația sa, amintim succint că aceasta cuprinde numeroase articole, eseuri, nuvele publicate în reviste precum „Luceafărul" şi „Convorbiri literare" la care se adaugă romanele: „Adam şi Eva" (1925), „Ciuleandra" (1927), „Crăişorul" (1929), „Răscoala" (1932), „Jar" (1934), „Gorila" (1938), „Amândoi" (1940). A lăsat şi numeroase pietre de teatru, unele dintre acestea fiind şi în prezent în repertoriul instituțiilor teatrale. Trebuie să menționăm că opera sa a fost tradusă în numeroase limbi şi apreciată inclusiv din punct de vedere al mesajului filosofic. Nu trebuie uitat nici faptul că Liviu Rebreanu a fost preşedinte al „Societății Scriitorilor Români" şi al „Asociației pentru Educația Poporului".

La 25 mai 1939, Liviu Rebreanu a fost ales membru titular al Academiei Române, iar la 29 mai 1940, în cadrul discursului de recepție, a susținut teza intitulată „Laudă țăranului român". Răspunsul l-a primit din partea filosofului Ion Petrovici.

În partea finală a modestei noastre evocări evidențiem câteva idei care rezultă din acest magistral discurs, multe dintre acestea cu reverberații majore până în perioada contemporană a existenței statului şi poporului român.

III. VALORI EXISTENȚIALE ROMÂNEŞTI: SIMPLITATEA ŞI PURITATEA

„Laudă țăranului român" nu este un elogiu idilic adus satului românesc sau omului care îl locuieşte. Însuşi autorul mărturiseşte că: "Lauda aceasta totuşi, nu vrea nici să înalte, nici să dărâme şi nici măcar să dovedească nimic, ci doar să mărturisească o credință şi solidaritatea mea continuă cu inima acelor mulți, cari au avut parte tot de ocări şi proboziri şi prea rar de vorbe bune". Evident, însă disertația marelui scriitor este plină de semnificații privind adevărurile existențiale ce se constituie în tot atâtea particularități prin care simplitatea şi puritatea poporului român devin valori ce pot fi susținute în orice demers filosofic sau mai larg cultural alături de marile valori universale. Este vorba nu de „ omul civilizat", adică de orăşeanul care prin pragmatismul modului său de a fi şi construcțiile tehnice trăieşte într-un mediu artificial,

neautentic, ci de „omul simplu și pur" pe care Liviu Rebreanu l-a identificat în complexitatea de ființă a omului de la țară, a țăranului român. Sublinia autorul: „În viața altor națiuni țărănimea a putut a face şi a avut un rol, secundar, şters, pentru noi, însă e izvorul românismului pur şi etern. La noi, singura realitate permanentă, inalterabilă a fost şi a rămas poporul. Atât de mult că, de fapt, țăranul român nici este țăran ca la alte popoare".

Ideea filosofică fundamentală este realizarea în particularitatea țăranului român a universalității omului în umanitatea sa, care există şi se manifestă în cotidianul său. Pe bună dreptate, autorul nu insista asupra unei analize semiotice şi semantice a cuvântului „țăran" pe care, de altfel, îl folosea numai ca pretext pentru a sublinia universul valoric existențial al poporului român în dimensiunea naturală a existenței sale. Există astfel o distincție bine venită între conceptele şi categoriile specifice civilizației de tip urban, iar pe de altă parte, autenticul valoric al naturalului specific omului pur şi simplu. „Cuvântul însuşi este de origine urbană cel puțin în semnificația actuală. Țăranul nu-şi zice niciodată țăran. Doar în vremurile mai noi şi sub influențe politice a pătruns şi la țară cuvântul „spre a indica pe omul de la sat" în contrast cu cel de la oraş. Țăranii însă, numesc pe țărani, simplu, oameni. De fapt, țăranul nu are nume pentru ce nu este nici clasă, nici breaslă, nici funcție, ci poporul însuşi – omul român. Pentru toată lumea, țăran este sinonim cu român, pe când orăşean nu, ba, în general, dimpotrivă, mai cu seamă, în ochii țăranului".

„Țăranul" devine astfel un concept ontologic care în particularitatea sa cuprinde un universal valoric, altfel spus, devine un universal concret, în sensul celor pe care le susținea Hegel şi Constantin Noica. Mai mult decât atât, nu este un universal concret oarecare, adică un particular, care poartă în sine şi cu sine un sistem valoric, ci este omul, concret, ce devine din simplă realitate şi element al unui sistem de civilizație urban, o ființă în dimensiunea sa perenă, într-un spațiu valoric şi univers al virtuților, toate fiind subsumate în conceptul de „omenie", caracter specific poporului român de la sate. Liviu Rebreanu se distanțează astfel de concepțiile neokantiene sau chiar şi de ideile lui Goethe potrivit cărora „omul este totalitatea oamenilor". Pentru marele romancier, omul nu este o sumă abstractă, ci individualul care însă poartă cu sine un univers valoric.

Pornind de la această idee, Rebreanu aduce un elogiu spiritualității profunde a țăranului, a hărniciei şi dărniciei sale şi nu în ultimul rând credinței şi spiritului de dăruire de sine chiar şi în împrejurări istorice potrivnice. Referitor la această idee, trebuie subliniat că existența țăranului este legată de cultivarea pământului şi prin urmare acesta este cel mai ataşat de țară, cel care are cea mai intimă legătură cu solul. Cuvântul românesc „pământ" vine din latinescul „pavimentum" care înseamnă vatra sau locul bătătorit de locuitorul şi cultivatorul statornic al terenului sau al solului. Pământul este deci în acest sens terenul lucrat, umanizat şi sfințit. De aceea zice românul: „Omul sfințeşte locul". Cuvântul „pământean" înseamnă de obicei în limba română „omul locului", adică locuitorul statornic al Planetei Terra. Pământul este **omul** compus din humus (humă) şi anima (suflet rațional), adică o sinteză tainică între materie şi spirit, „între țărână" şi „suflet viu". În acest context, existența în simplitatea şi puritatea sa devine criteriu ontologic pentru tot universul ideatic pe care se sprijină realitatea poporului român. „Căci, pentru țăranul nostru, pământul nu este un obiect de exploatare, ci o ființă vie, față de care nutreşte un sentiment straniu de adorație şi de teamă. El se simte zămislit şi născut din acest născut ca o plantă fermecată, care nu se poate stârpi în vecii vecilor. De aceea, pământul e însuşi rostul lui de a fi. Pământul nostru are un glas pe care țăranul îl aude şi îl înțelege. E sfântul pământ inspirator, care ne-a modelat trupul şi sufletul. În memorabilul său discurs, Liviu Rebreanu analizează categoriile existențiale, deosebite de categoriile raționale de tip kantian, specifice omului pământean de la noi, respectiv: **rasa, pământul, limba şi credința.** Câteva cuvinte despre aceste categorii existențiale: pentru țăranul român limba nu este un simplu mijloc de comunicare, un instrument sau o structură artificială, ci devine un element de existență; „o caracteristică tot atât de importantă a unui neam, ca şi comunitatea de sânge, este limba. La noi aceasta este opera țăranului. Limba românească este o limbă țărănească. Farmecul şi expresivitatea specifică le-a căpătat de la horitorul ei original, care a fost țăranul. Toată dezvoltarea ei, până în timpurile mai nouă, se datoreşte țăranului, singurul care a vorbit-o întotdeauna. Limbile prea cultivate. Ajunse la completă maturitate, devin rigide, abstractizante, mecanice, pierzând sau disprețuind contactul direct cu poporul, în cele din urmă îmbătrânesc, se artificializează, ajung a fi organisme moarte... Limba noastră, cultivată numai de țărani, în legătură continuă cu pământul şi cu lumea concretă, a păstrat expresia imagică şi naivă a omului simplu, o prospețime pitorească şi colorată, ritmul vieții mişcătoare".

Orientarea autorului spre ontologicul natural şi etnic definit prin concepte existențiale specific țăranului român, nu are ca rezultat o viziune idilică de tip sămănătorist. Sunt semnificative cuvintele marelui romancier, care remarca legătura intimă dintre limba românească cultivată şi pe de altă parte naturalismul şi farmecul limbii poporului român. Se realizează astfel un corespondent benefic între civilizație şi cultură, prima susținută de valorile culturale, care, în cazul poporului român nu se pierd prin influența factorului civilizator. Referirea pe care Liviu Rebreanu o face la Eminescu este edificatoare: Numai genul eminescian a ştiut să integreze organic comoara limbii țăranului în limba uzuală a tuturor. Prin Eminescu, țăranul român a dăruit elementul cel mai necesar literaturii române: limba curată, bogată, mlădioasă, mereu nouă, cu posibilitatea de eternă înnoire, cu un dinamism etern, dinamismul eternului duh, neaoş românesc.

Colaborarea dintre românul cel mai modest şi poetul de mai mare a fixat linia generală a originalității literare româneşti".

(va urma)

Curiozități istorice despre Pitești

culese de prof. dr. Elena ȘTEFĂNICĂ

...se împlinesc 626 de ani de la prima mențiune documentară a Piteștiului? Numele orașului nostru a fost consemnat într-un hrisov emis de cancelaria domnitorului Mircea cel Bătrân (1386-1418) în care se preciza că voievodul Țării Românești dăruia mănăstirii Cozia, ctitoria sa, *o moară din hotarul Piteștiului*. Documentul este datat 20 mai 1388 și se păstrează la filiala Argeș a Arhivelor Statului.

...trei domnitori români și-au avut reședința în Pitești? Este vorba despre Basarab cel Tânăr, Mihnea cel Rău și Vlad cel Tânăr.

...prima mențiune a Piteștiului ca *oraș* datează din 1 aprilie 1510, în vremea domnitorului Vlad cel Tânăr?

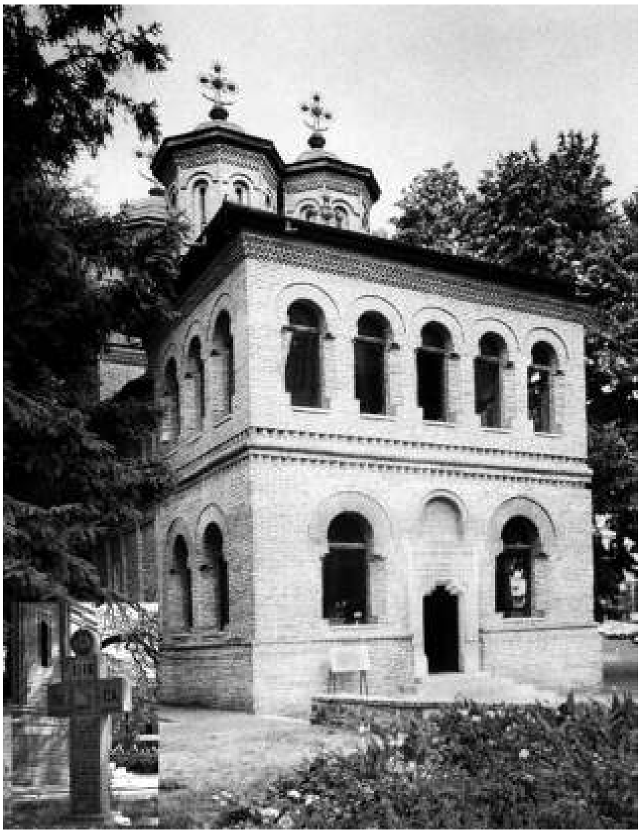
...în perioada 19 octombrie și 8 noiembrie 1714, regele Carol al XII-lea al Suediei a poposit la cula boierilor Budișteanu, de lângă Pitești, venind din Imperiul Otoman?

...primul *primar* al Piteștiului a fost R. Gh. Enescu?

...în 1926, Piteștiul era amintit în anuarul *Socec*, publicat la București? Descrierea era următoarea: *oraș comercial, cu negustori de cereale, 71 de cârciumi, 22 de birturi, opt berării, opt depozite en-gros de băuturi, șase cafenele, opt hoteluri, o făbricuță de bere....* Din aceeași publicație aflăm că în oraș își desfășurau activitatea trei ingineri, patru medici umani, doi medici veterinari și 55 de avocați.

...la Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Pitești se află piese istorice deosebite, precum dosarul personal al mareșalului Alexandru Averescu și ultima scrisoare a mareșalului Ion Antonescu către soția sa?

...Zhou Enlai, premierul Chinei, a vizitat Piteștiul la 22 iunie 1966? Alte personalități politice care au poposit în Pitești au fost președintele Franței, generalul Charles de Gaulle, în 1968, și președintele statului Chile, Tomas Pablo, în 1969.

Biserica domnească Sf. Gheorghe (1656), ctitori Constantin Şerban şi doamna Bălaşa